

SZEMELVÉNYEK A GESZTELYI NAGY CSALÁD TÖRTÉNETÉBŐL

1615 – 2015

Kedves Unokatestvérek!

Nagy fába vágtuk a fejszénket, amikor elhatároztuk a 2014-es családi találkozón, hogy minden szempontból emlékezetessé tesszük a gesztelyi Nagy család 2015-ös összejövetelét. Az a körülmény, hogy a család nemesi oklevele ebben az évben lett kereken 400 esztendő, mindannyiunk számára okot szolgáltat arra, hogy kíváncsian forduljunk a múlt felé, megemlékezzünk az előttünk járókról, és megpróbáljuk megérteni azt a megfoghatatlan valamit – talán családi lelkületet –, ami még a történelmi és családi viharok dacára is kapcsolatban tartotta a rokonság nagy részét.

Jómagam vállaltam azt a részfeladatot, hogy a gesztelyi Nagy család történetét megírom a rendelkezésemre álló információk alapján. Mivel az elmúlt éveket családfakutatással (is) töltöttem, sok ismeretanyagom gyűlt össze ebben a témában. Szeretném a lehető legpontosabban, élvezetes, olvasmányos formában átadni Nektek mindazt a tudást, amire szert tettem az elmúlt években. Ám mint afféle tudás, az én tudásom is erősen hiányos, mozaikszerű, hiszen minél több dologra derítettem fényt, annál inkább erősödött bennem az a meggyőződés, hogy az egésznek, a teljesnek csak egy apró szeletkékét tartom a tenyeremben. Ezért arra kérek Benneteket, hogy nézzétek el nekem a hiányosságokat, tévedéseket, s kérem, hogy segítsétek a pontatlanságok kijavításában. Mivel leginkább az egyenes ági leszármazási vonalra koncentráltam, méltatlanul kevés figyelmet szenteltem az oldalági leszármazottak adatainak és történetének. Zemplén megyén kívül igazolták nemességüket gesztelyi Nagyok Heves és Pest megyékben (Cegléd környéke), illetőleg a család egy ága Miskolcra származott s az ő kései utódjuk volt a századfordulón gesztelyi Nagy Barnabás, a kondói református gyülekezet lelkésze.

A családfakutató munkája elsősorban az anyakönyvek bejegyzéseinek megkeresésén és feldolgozásán alapszik. Sajnos az anyakönyveket a legtöbb helyen az 1700-as évek elején kezdték el vezetni, így az előtte lévő időszakról kevés hiteles forrás akad. Az anyakönyvek születési, házassági és halotti bejegyzéseiből értesülünk az adott család tagjainak létéről, szerencsés esetben azok sorsára, körülményeire is találunk egy-egy utalást. Forrásként tartjuk még számon az egyéb hivatalos iratokat, nyilvántartásokat, fennmaradt leveleket, régi újságcikkeket, és végül, de nem utolsó sorban a szájhagyományt (azért ez utóbbi tudományos értelemben véve nem számít hiteles forrásnak, de

kellő óvatossággal kezelve sok érdekes adalékkal szolgál). Az adatokból kirajzolódik az egyes emberek sorsa, és ez az, ami igazán izgalmassá és érdekessé teszi a családfakutatást, mint tevékenységet.

Munkám során szigorúan ragaszkodtam a tényekhez, ahol lehetett, megjelöltem az információ forrását, hogy a későbbiekben minden állítás visszakereshető legyen. Remélem, hogy a jövőben ezt a kis családtörténeti összefoglalót forrásként használhatják azok, akiknek lehetősége nyílik még mélyebben beleásni magukat a gesztelyi Nagy család történetébe.

Sok köszönettel tartozom azoknak, akik ezt a kutatómunkát előbbre vitték, információval láttak el, válaszoltak a kérdéseimre, a megkereséseimre. Hálásan gondolok azokra a lelkipásztorokra, akik a szabadidejüket is feláldozva utánanéztek egy-egy más forrásból beszerezhetetlen adatnak, és ezzel segítettek tovább utamon.

Ezúton külön szeretnék köszönetet mondani Fekete Béla Bácsinak, akit meglehetősen szokatlan módon kerestem fel. Ezt a történetet, - mivel a kutatásomban sarokpontnak számított és igazi iskolapéldáját adja annak a hozzáállásnak, amiről az előző bekezdésben szót ejtettem - szeretném megosztani Veletek:

Béla Bácsi 2009-ben írt egy családtörténeti témájú cikket, ami a Reformátusok Lapja LIII. évfolyamának 35. számában jelent meg „Embernek maradni minden körülményben” címmel. Írásának elején említést tett gesztelyi Nagy Istvánról és a leányáról, Irénről. Kutatásom során éppen annál a felismerésnél tartottam, hogy gesztelyi Nagy Lajos, István és Kálmán feltehetően testvérek voltak. Rengeteg volt a homályos folt, szerettem volna többet is megtudni róluk – különösen az üknagyapámról, Lajosról -, s reménykedtem, hogy a család más ágaiban nagyobb szerepet kapott a szájhagyomány. Mivel Tiszaújváros nagyváros, a Fekete pedig elég gyakori név, 2012-ben írtam egy levelet a tiszaujvárosi lelkésznek, amelyben leírtam, hogy milyen okból keresem Fekete Bélát, és megkértem, hogy az elérhetőségeimet és a kérdéseimet továbbítsa részére. Dr. Varga István lelkész úr a kérésemnek megfelelően járt el, Béla Bácsi pedig felvette a kapcsolatot velem. Ő bocsátotta rendelkezésemre azoknak a családtörténeti anyagoknak a másolatát, amelyeknek saját kutatásai során birtokába jutott - ezek a jelen munka egyik fontos pillérét képezik. Ő irányított el Gesztelyi Nagy Évához, és végül rajtuk keresztül jutottam el Hozzátok.

Köszönettel tartozom Gesztelyi Nagy Évának, aki minden tudását megosztotta velem. Éva fáradhatatlanul munkálkodik minden évben azon, hogy a családfa minél teljesebb képet mutasson és a családi találkozók megszervezésre kerüljenek. Az ő sokéves munkájának eredménye is belekerült ebbe az áttekintésbe.

Köszönöm Gáti Verának, hogy rendelkezésemre bocsátotta a borítón látható gyönyörű címerfestményt és köszönöm Gesztelyi Nagy Tibornak, hogy vállalta jelen kis történeti áttekintés sokszorosítását.

Végül, - de nem utolsó sorban – köszönöm Daly Lenke Néninek, hogy ennyi szeretettel, lelkesedéssel fogadott és feltárta előttem azt a műltra néző ajtót, amin keresztül bepillantást nyerhettem a déd-nagybátyám családjának életébe. Lenke Néni sok hasznos információval, fényképpel segített abban, hogy a családuk története teljesebbé váljon. Hálás vagyok a Jóistennek, hogy megismerhettem Öt, és remélem, hogy amikor 90 éves leszek, sikerül olyan derűs szemmel néznem a világot, mint ahogyan azt most Lenke Néni teszi. Lenke Néni családjához dupla kötelék fűzi az én családomat, és erre a 2013-as gesztelyi Nagy találkozón derült fény: Lenke Néni unokái, Péterdi Zsófi és Tamás ugyanis nekem gesztelyi Nagy ágon generációs eltolódás okán harmad, illetve negyedfokú-, a férjemnek pedig Péterdi ágon harmadfokú unokatestvérei.

Végül nem maradt más hátra, mint hogy sok szeretettel átnyújtsam Nektek az elmúlt évek kutatómunkájának gyümölcsét: remélem, hogy számotokra is érdekesítő olvasmány lesz!

Szentkutiné dr. Szigeti Ágnes

2015. május 9. Verőce

MESE VAGY VALÓSÁG? – CSÁSZÁR KATA TÖRTÉNETE

Gesztelyi Nagy Zoltán családtörténeti írását biztosan mindannyian ismeritek, s Császár Kata történetét én sem tudom jobban összefoglalni, ezért idézem:

„Halála előtt Borsodi-Bevilaqua Béla barátom, Budapest multjának nagy kutatója, a következő történettel lepett meg:

„-Zoli, előttem van családod eredete. Egy százhuszonötéves per aktáit vizsgálom éppen, amely egy Kálvin – téri – akkor Széna téri házáért folyt őseid és a kitelepítettek között. Történt ugyanis Zsigmond császár és magyar király uralkodásának utolsó éveiben, hogy II. Murad szultán megvakíttatta az öcscsét. Vak ember nem lehetett szultán, tehát trónkövetelő. Öcscsének azonban született egy fia, és mielőtt azt is megvakíthatnák, disszidált. Török akkor hova mehetett. Zsigmondhoz jött, Budára, aki nagy szeretettel fogadta. Mindjárt az elején azt mondta, nézzenek egy házat maguknak. Ki is néztek egyet Pesten, az akkori Széna téren. A benne lakókat kizavarták, és öcsi beköltözött fiával és lányával. Aki a keresztségben a Kata nevet kapta, az apácák is már Császár Katának becézték, szép volt, udvarhölgy lett, hozzáadták egy öreg, gazdag grófhhoz, aki nem sokára meghalt. Addigra Császár Kata viruló harmincéves nő volt és Mátyás lett a király. Erzsébet anyakirálynő azt mondta neki: az első házasságod rossz volt. Nézz ki magadnak az udvarban egy neked való férfit, a többiről én gondoskodom. Kata körülnézett és egy hórihorgas sajóparti halászlegényből besorozott alabárdos ajtónállóra mutatott. Erzsébet azt mondta, tartja a szavát, csak ezt a fiút előbb elküldik törökkart levágni, aztán nemessé üti a fia és akkor házasság. Nagy János el is ment a csatába, le is vágta a törököt, meg is kapta érte Gesztelyt, és a Gesztelyi előnevet és boldogan éltek, míg meg nem haltak.”

Így Bevilaqua. A történettel egyezik – hiszen Bevilaqua barátja volt Harsányi Zsolt: Matthias Rex című könyvének második kötetében az a rész, amikor arról van szó, hogy Mátyás hogyan igyekszik kihasználni Murad elleni politikájában Gesztelyi Nagy Jánost /így és feleségét, Murad unokáját, vagy Császár Katát./”

Érdemes közelebbről megvizsgálni a történelmi adatok és tények tükrében, hogy ki volt ez a hölgy és valójában milyen módon kapcsolódik a gesztelyi Nagy családhoz.

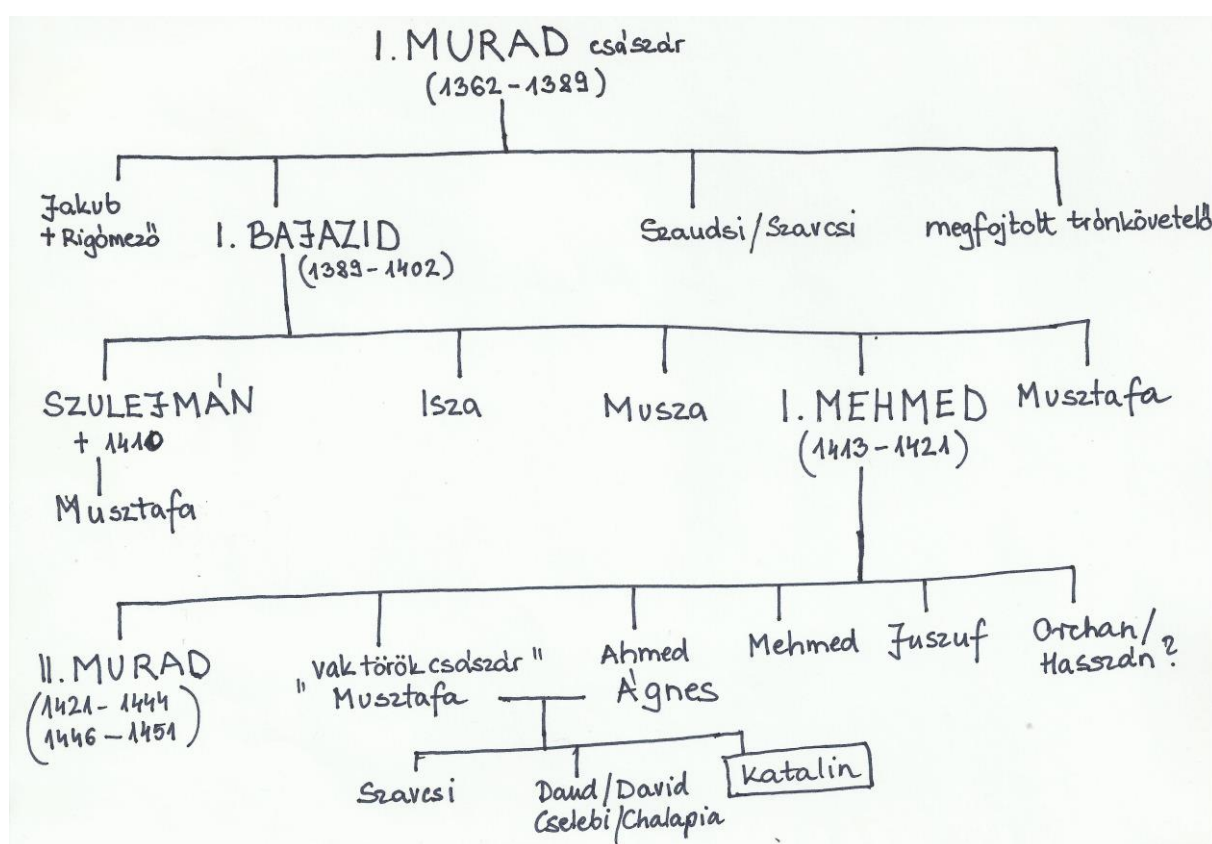
Császár Kata 1488-ban készült végrendeletében azt állította, hogy ő (II.) Murad bégnek¹, a törökök Oszmán-házból származó néhai

¹ I. Murad 1362 – 1389-ig uralkodott, II. Murad 1421 – 1444-ig és 1446 – 1451-ig uralkodott.

Szultánja testvérének a leánya (Katherina... condam Morath beeg Imperatoris Thurconum de domo Othmanorum fratris filia).

Édesapjáról annyi maradt fenn, hogy „Cecus imperator Turcorum”, azaz „vak török császár”. Ezzel a jelzővel illeti Luxemburgi Zsigmond magyar király 1433-diki adománylevele, Hunyadi Mátyás 1486-diki oklevele és az 1499. évi periratokban fennmaradt tanúvallomások.

A kevés információ miatt több álláspont alakult ki azzal kapcsolatban, hogy pontosan milyen rokonsági fokban állt Császár Kata édesapja és (II.) Murád szultán. A lehetséges változatokat először egy leszármazási táblán vázoltam:

Thúry József Szilágyi és Hajmási históriája² című művében - Laonikosz Khalkokondülész athéni származású történetíró véleménye nyomán - arra a következtetésre jutott, hogy ez a vak török császár I. Murád egyik fia, I. Bajazid³ szultán öccse, Szavcsi (Szauksi), akit apja 1385-ben egy lázadás vezetéséért vakított meg 23-24 éves korában. Más történetírók azonban Szavcsi kivégzéséről is beszámoltak.⁴ Amennyiben mégsem sújtották

² Megjelent: Irodalomtörténeti Közlemények 1893. 3. évf. 3. füzet

³ I. Murád fia I. Bajazid (uralkodott: 1389 – 1402), fia I. Mehmed (uralkodott 1413 – 1421), fia II. Murád

⁴ Rösztke földje és népe, szerk.: Péter László, Szeged, 1996.; 72. o.

halálbüntetéssel és Thúry ráhibázott az igazságra, ez a személy Magyarországra költözésekor már 70-71 éves kellett volna, hogy legyen. Thúry történetét – amely a Szendrői névtelen 1571-ben írott versén alapszik – egyébként Borovszky is átvette és közölte híres monográfiájában.⁵

Szakály Ferenc szerint Szavcsi szintén megvakított fia, Murad volt Császár Kata édesapja.⁶

Jan Dlugosz⁷, az eseményekkel kortárs lengyel történetíró szerint ez a „vak török császár” II. Murad testvéröccse, Musztafa volt. Ő 1423-ban, mint Hamid-ili kormányzója, fellázadt a bátyja ellen, ám a lázadást leverték, őt magát elfogták és - Lüfti pasa szerint (aki az eseményeket jó 150 évvel később vetette papírra) - a szultán Nicea mellett felkötötte egy fára.

I. Mehmed öccsét (és I. Bajazid egyik fiát) szintén Musztafának hívták, aki a sikertelen lázadást követően a bizánci főpapnál keresett menedéket. II. Murad trónraléptekor Musztafa is fellépett, mint trónkövetelő, azonban seregét Ulubadnál megverték, őt magát Drinápolyban felakasztották.

I. Bajazid Szulejmán nevű fiának is volt egy Musztafa nevű fia, akit apja Bizáncba menekített a trón megszerzése miatt kirobbant viszály (I. Bajazid fiai: Szulejmán, Musza és a későbbi I. Mehmed) miatt. Bizánc Mehmed és Musza összecsapásakor – ekkorra Szulejmán már halott volt, mert Musza 1410-ben megölte – Mehmed megsegítésére küldte a török területre. Musztafa azonban önálló trónkövetelőként lépett fel, ám Janiboli mellett vereséget szenvedett. Ezt követően I. Mehmed megvakíttatta, majd Bruszába száműzte, ahol állítólag haláláig élt.⁸

Láthatóan egyik történet sem felel meg maradéktalanul annak az előfeltevésnek, hogy egy vak, Musztafa nevű trónkövetelő menekült a magyar fővárosba. Ám figyelembe kell vennünk, hogy a történetírás olyan műfaj, amelyben ugyanazt az eseményt két szerző másképpen is elmesélheti, s a hasonló történetek összemosódhatnak. A tévedés lehetősége pedig ennél is nagyobb, amennyiben a szerző a régmúlt eseményeit taglalja, hiszen ebben az esetben csak mások állításaira támaszkodhat.

Jelen esetben az egyik kortárs történetíró, Jan Dlugosz és az egyik érintett, Császár Kata állítása megfelel egymásnak, ezért az a

⁵ Borovszky Samu: Csanád vármegye története 1715-ig - 1. kötet: A vármegye általános története (Budapest, 1896)

⁶ Szakály Ferenc: A szultáni trón követelői, In.: História, 1983/1.

⁷ Dlugosz állítja, hogy Daud Cselebi apját Musztafának hívták. Daud Cselebi Császár Kata testvére volt.

⁸ Rösztke földje és népe, szerk.: Péter László, Szeged, 1996.; 72. o.

legvalószínűbb, hogy Császár Kata édesapja valóban II. Murad szultán megvakított öccse, Musztafa.⁹

Musztafa 1432 - 33-ban érkezett Erzsébetfalvára családjával: feleségével, Ágnessel; fiaival, Szavcsival és Dauddal; valamint leányával, Katalinnal. Később Pest Paradicsom nevű városrészébe, majd Csabai Domonkos polgár házába költöztek. A magyar uralkodó, Zsigmond tárt karokkal fogadta őket, mert a törökökkel szembeni politikájában tőkét remélt kovácsolni a számukra nyújtott támogatásból.

A török család Pesten, a Széna téren álló Bencsik-házat kérte adományul Zsigmondtól, aki azt nemesi udvarház rangra emelte és mentesítette minden adózási kötelezettség alól. A Bencsik ház lakói és a közöttük kialakult, nagyjából 70 évig tartó jogvita innen datálható.

Katalin megkeresztelésekor Zsigmond újra megerősítette az adományban Ágnes asszonyt, fiát, Daudot és Katalint. A „vak török szultán” ekkor már feltehetőleg nem élt.

Zsigmond halála után Albert király is megerősítette elődjének a pesti kőházat illető adományát a jeles hölgyek, Ágnes és leánya, Katalin számára.

Ágnes még 1446 előtt elhalálozott, mert Hunyadi János is megerősítette a pesti házra vonatkozó adományt, ezúttal Katalin nevére.

Daud folyamatosan részt vett a törökök elleni kisebb-nagyobb hadjáratokban. Önálló katonai szálláshelyet is kapott saját maga s tisztjei részére a Csanád vármegyei Kunszöllösön és Szenteltegyházán. 1454. január első napjaiban halt meg, végrendeletében javait hűgára, Katalinra hagyta.

Katalint Hunyadi János vette szárnyai alá, hamarosan férjhez adta familiárisához, Salgói Török Pálhoz. Katalin néhány éven belül megözvegyült, 1459-ben már liptói és gesztelyi Nagy János feleségként vásárolta meg a pesti ház adományozásban nem érintett felét. A házat illetően az adományozás tényét Mátyás király is megerősítette 1486-ban.

1488. november 19-én kelt Császár Kata végrendelete, melyben kölcsönös örökösödés mellett férjére és unokatestvérére (II. Murad Orkán nevű fiára) hagyta a házat. Ezt követően az ingatlant gesztelyi Nagy János vette birtokba, majd 1495 októberében kelt végrendeletében Orkánt jelölte meg a ház örököséül. Emellett 100 aranyat hagyományozott unokaöccse, nőcselédei, inasa, lelkiatyja, különböző pesti és budai egyházi intézmények számára (többek

⁹ Röske földje és népe, szerk.: Péter László, Szeged, 1996.; 72.o.

között a margitszigeti ferencrendi kolostor számára 3 forintot azzal a megkötéssel, hogy mondjanak érte 30 misét¹⁰). Ebből logikusan következik az, hogy lipcsei és gesztelyi Nagy János római katolikus vallású volt.

Amikor nyilvánvalóvá vált, hogy Orkán bég még gesztelyi Nagy János előtt elhalálozott, a ház tulajdonjoga gesztelyi Nagy János édestestvérének, Cselei Ditriknek a fiára, cselei Nagy Jánosra szállt. Ezt erősítette meg a tárnoki szék, - mint másodfokú bíróság - döntése 1499-ben.

A történet nyomán felvetődik az a kérdés, hogy volt-e egyáltalán Császár Katának egyenes ági fiú leszármazottja?

Ehhez ismerni kell a kor öröklési jogi szabályait¹¹, amelyek igen szerteágazóak voltak, mert befolyásolta a vagyon jellege (szerzeményi vagy donációs = adomány során elnyert), az örökös neme (fi-, leányág), illetve a végrendelet léte vagy hiánya és a végrendelet kapcsolata a törvényes öröklési renddel.

Jelen esetben a kérdéses pesti ház fele donációs vagyonnak, a másik fele szerzeményi vagyonnak tekinthető, ám az ingatlanvásárlást követően Mátyás király is kiadott egy donációs oklevelet, s az oklevél szövegének pontos ismerete nélkül nem tudjuk, hogy az adományt a ház felére vagy az egész házra vonatkozóan erősítette meg 1486-ban.

Törvényes öröklésre akkor került sor, ha az örökhagyó nem hagyott hátra végrendeletet. Esetünkben gesztelyi Nagy János készített ugyan végrendeletet, de a végrendeleti örökös (Orkhán bég) kiesése folytán a törvényes öröklési rend lépett érvénybe, és a legközelebbi élő férfi rokonhoz került a vagyon (gesztelyi Nagy János unokaöccse).

Voltak öröklés szempontjából kizárólag fiági, továbbá közös, illetve kifejezetten leányokat illető vagyonrészek. Az adománybirtoknál az adományoslevél jelölte meg, hogy kizárólag a juttatott, vagy finembeli, vagy mindkét nembeli leszármazottai, esetleg testvérei, felesége is részesült-e az adományban. A megjelöltek és lemenőik gyökeres jogon váltak örökössé. Amikor a megjelöltek és egyenesági leszármazottaik kihaltak, a vagyon visszaháramlott a királyra. A csak fiágra maradó ősi vagyonból leánynegyed járt a leányoknak, de csak a vagyon első átszállásakor.

Szerzeményi vagyon esetén a leányok is a fiági utódokkal egy sorban örököltek.

¹⁰ Dr. Karácsony János: Szent Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig, Budapest, 1923. I. könyv

¹¹ Magyar jogtörténet, szerk.: Mezey Barna, Osiris, 1997., 94-100. old.

Láthatjuk, hogy liptói és gesztelyi Nagy János halálakor oldalági rokon örökölt, ami egyértelműen arra utal, hogy nem született élő, egyenes ági férfi leszármazott Császár Katával kötött házasságából.

Egyelőre nem rendelkezünk elég információval ahhoz, hogy megállapítsuk, leányuk született-e.

Fontos még megemlíteni, hogy a liptói és gesztelyi Nagy vezetéknév sem egyezik meg pontosan a gesztelyi Nagy vezetéknévvel, amiből azt a következtetést lehet levonni, hogy liptói és gesztelyi Nagy János férfiágon semmiképpen sem lehetett őse annak a gesztelyi Nagy Jánosnak, aki 1615-ben kapott nemeslevelet II. Mátyás királytól. Mindenesetre érdemes lenne felkutatni liptói és gesztelyi Nagy János címeres pecsétgyűrűjét (a periratok talán tartalmazzák), mert az azon látható címer és a gesztelyi Nagy címer összehasonlítása akár érdekes adalékokkal is szolgálhat a fenti történethez.

1615. február 26.

Családtörténetünk szempontjából igen fontos állomáshoz érkeztünk, ugyanis ezen a napon Bécsben II. (Habsburg) Mátyás király nemességet adományozott gesztelyi Nagy Jánosnak, feleségének, Király Annának és mindkét nembéli leszármazottaiknak. Ez az első olyan dokumentum, amely kétségtelenül bizonyítékul szolgál a gesztelyi Nagy család léteire és körülményeire vonatkozóan. A nemeslevél szövegét és fordítását a további elemzések előtt közlöm.

Az eredeti címeres nemeslevél latinul

NOS MATTHIAS DEI GRATIA ELECTVS Romanorum Imperator semper Augustus ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae, Ramae, Serviae, Gallitiae, Lodomeriae, Cumaniae, Bulgariaeq, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, Stiriae, Carinthiae, Carnioliae, Marchio Moraviae, Dux Lucenburgae, ac superioris et inferioris Silesiae, Wierthembergae, et Thekae, Princeps Sveviae, Comes Tyrolis, Ferretis, Kyburgi et Goritiae atque Habsburgi, Landgravius Alsatie, Marchio Sacri Romani Impery supra Anasum Burgoviae ac superioris et inferioris Lusatie, Dominus Marchiae Sclavonicae, Portus Naonis et Salinarum etc.,
Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod nos cum ad nonnullorum fidelium nostrorum humilimam supplicationem nostrae propterea factam Maiestati, tum vero attentis et consideratis fidelitate et fidelibus servitibus fidelis nostri Agilis IOANNIS NAGY de Geztely, quae ipse sacrae primum Regni nostri Hungariae Coronae, et dein de Maiestati nostrae,

Magyar fordítás¹²

MI, II. MÁTYÁS ISTEN KEGYELMÉBŐL a Rómaiak Örökös Császára és Németország, Magyarország, Csehország, Dalmácia, Horvátország, Szlavónia, Ráma, Galícia, Lodoméria, Kunország és Bulgária királya, Ausztria főhercege, Burgundia, Brabant, Stájerország, Karinthia, Krajna hercege, Morvaország őrgrófja, Luxemburg, Alsó- és Felső Szilézia, Württemberg és Theka hercege, Svábország fejedelme, Tirol, Ferreto, Kiburg és Görcz, továbbá Habsburg grófja, Elzász tartománygrófja, a szent Római Birodalom „Anasum Burgoviae” feletti részének őrgrófja, Alsó- és Felső Luzsica őrgrófja, Marchia, Szlavónia, Naon (ma: Pordenone) kikötő és Szalina (sópárló) ura, stb.,
emlékezetül adjuk jelen oklevelünk erejével, tudatván mindazokkal, akiket illet, hogy mi, néhány hűséges emberünknek felségünk elé terjesztett alázatos kérelmére, továbbá mérlegelve és figyelembe véve agilis állapotú hívünk, Geztelyi NAGY JÁNOS hűségét és hűséges szolgálatait, amelyeket személyesen először a Magyar Királyság Szent Koronájának, azután felségünknek különböző helyeken és

¹² a fordítás során a sajátunkon kívül felhasznált egyéb fordítások:

<http://www.natarch.hu/szemle/20004/okl.htm>

http://www.debrecebijogimuhely.hu/archivum/4_2008/sebok_gergely_nemeslevele_1611_bol/

<http://www.pechy-de->

[pechujfalu.hu/csalad/index.php?id=2495&docinput%5Bflavour%5D=4&docinput%5Blang%5D=en](http://www.pechy-de-pechujfalu.hu/csalad/index.php?id=2495&docinput%5Bflavour%5D=4&docinput%5Blang%5D=en)

pro locorum et temponum varietate fideliter exhibuit et impendit, ac deinceps quoq. se exhibere et impendere velle pollicetur.

Cum igitur ob id, tum vero ex gratia nostra et munificentia Regia, qua quosq. de nobis et Republica Christiana benemeritos, ac virtutis colendae studiosos, Antecessorum nostrum Divorum quondam Hungariae Regum exemplo prosequi, eisque certa virtutum suarum monimenta, quae ad maiora quoq. praestanda eos incitare possent discernere consuevimus.

Eundem itaque Iohannem Nagy de Geztely simul cum sua Consorte Anna Kiraly, de statu et conditione ignobili, in qua hactenus perstitisse dicuntur de Regiae nostrae potestatis plenitudine et gratia speciali exemptos in coetum et numerum verorum atq. indubitatorum Regni nostri Hungariae Nobilium duximus cooptandos, annumerandos et adscribendos.

Annuentes animoq. deliberato consedentes ut ipsi a modo imposterum futuris et perpetuis semper temporibus, omnibus illis gratys honoribus, indultis libertatibus, quibus caeteri veri et indubitati Regni nostri Hungariae et partium ei subiectorum Nobiles hactenus quomodolibet de iure vel consuetudine usi sunt et quasi, utunturq. et gaudent, uti frui et gaudere possint et videant, haeredesq. et posteritates ipsorum atriusq. sexus universae, valeant atq. possint.

In cuius quidem nostrae erga ipsos exhibite gratie et elementiae ac liberalitatis testimonium, veraeq. Nobilitatis signum, haec Arma seu Nobilitatis Insignia Scutum videlicet militare erectum, rubri coloris, in quo pisces Carpiones vocati, superior quidem ad dextram inferior vero ad sinistram scuti partem natantibus similibus tendere, et effigiati esse cernuntur.

Scuto incumbentem galeam militarem clausam, Regis Diadematē ternos duobus quidem extremis, candidi, in medio autem rubri Lily, culmos cum

időkbén híven tanúsított és teljesített, és ezután is tanúsítani és teljesíteni ígér.

Mivel tehát Mi, azoknak, akik Nekünk és a kereszténységnek érdemeket és tiszteletet szereztek, királyi kegyelmünk és bőkezűségünk folytán elődeinknek, Magyarország néhai dicső királyainak példáját követvén, erényeiknek jutalmát, — mely őket még nagyobbak teljesítésére buzdíthatja — meg szoktuk adni.

Ezért tehát ugyanezt a Geztelyi Nagy Jánost és általa hitvesét, Király Annát nemtelen állapotukból és helyzetükből, amelyben mostanáig voltak, kiemeljük, királyi hatalmunk teljességével és különös kegyelmünk által a Magyar Királyságnak igazi és kétségtelen nemesi rendjébe felvesszük, befogadjuk és soroljuk.

Megengedve és beleegyezve, hogy ők mostantól fogva a jövőben örök időkre mindazon kegyekkel, tisztségekkel, kedvezményekkel, kiváltságokkal, szabadságokkal, jogokkal, előjogokkal és mentességekkel, amelyekkel Magyarországunk és a hozzá tartozó Részek többi igazi, régi és kétségtelen nemesi eddig bármilyen jog vagy szokás alapján éltek és élnek, azokkal mindkét nembeli összes örökösök és utódaik élhessenek, azokat élvezhessék és bírassák.

Írántuk tanúsított kegyelmünk, jóakaratumk és nagylelkűségünk bizonyosságául, továbbá igazi nemességük tanújelül a következő címet, avagy nemesi jelvényt adományozzuk, tudniillik álló, vörös színű katonai pajzsot, amelyen két, pontynak nevezett hal képe – a felső a pajzs jobb, az alsó a bal széle felé úszva ismerhető fel.

A pajzsra egy zárt hadi sisak támaszkodik, királyi koronával, három – a két szélen fehér, középen vörös – liliummal, amelyek száraikon szembeötlően széjjelnyílván virágoznak.

dilatatis suis floribus conspicuos, proferente ornatam.

A summitate vero sine cono galeae. lacynys seu lemniseis, hine argenteis et rubris, illine autem aureis et azureis, in scuti ornant mixtim Lependentibus, illudq. decenter exornantibus, quemadmodum haec omnia, in principio seu capite praesentium literarum nostratum, pictoris manu et artificio, proprys suis coloribus clarius depicta esse conspiciuntur eidem Johann Nagy de Geztely ac per ipsium dictae Coniugi Annae Kiraly, ipsorumq. haeredibus et posteritatibus utriusq. sexus universis, gratiose danda duximus et conferenda. Decerentes animoq. deliberato concedentes út ipsi a modo imposterum futuris semper et perpetuis temporibus, eadem arma seu Nobilitatis Insignia more aliorum Regni nostri Hungariae et partium ei subiectarum Nobilium sub his iuribus, praerogativis, indultis, libertatibus et immunitatibus, quibus ydem vel natura vel ex consuetudine untuntur et gaudent ubiq. in praelys, certaminibus, hastiludys, torneamentis, duellis, monomachys, alysq. omnibus et singulis ac quibusvis exercitys militaribus et nobilitaribus necnon sigillis velis, cortinis, auleis annulis, vexillis, clypeis, tentorys, domibus et sepulchris, generaliter vero in quarumlibet verum et expeditionum generibus sub mevae vetustae ac sincerae Nobilitatis titulo, quo eos ac haeredes ipsorum utriusq. sexus universos, ab omnibus cuiuscunq. status, conditionis et preminentiae homines existant, insignitos et ornatos, dici nominari haberiq. et reputari volumus et mandamus ferre gestare illisq. úti frui et gaudere possint atq. valeant, haeredesq. et posteritates ipsorum utriusq. sexus universae valeant atq. possint.

Imo nobilitamus damusq. et concedimus presentium per vigorem. In curius rei memoriam firmitatemq. perpetuam presentes literas nostras

A sisak csúcsáról innen ezüst és vörös, onnan pedig arany és kék szalagok és foszlányok ereszkednek alá a pajzs széléig, amelyek mindenüvé kiterjedve magát a pajzsot megfelelően ékesítik, miként mindez jelen oklevelünk elején, a festők keze és művészete által saját színekkel világosan megfestve, szemünkkel is látható. Ezt a címet gesztelyi Nagy Jánosnak és általa név szerint megjelölt feleségének, Király Annának s mindkét nembeli örököseiknek és utódaiknak kegyesen adtuk és ajándékoztuk.

Elhatározva, eltökélt szándékkal megengedve, hogy ők mostantól fogva a jövőben mindig és örök időnkig ezt a címet, mint a nemesség jelvényét Magyarország, csatolt részei és tartományai igazi, és kétségtelen nemeseinek a szokása szerint, ugyanazokkal a jogokkal, előjogokkal, kedvezményekkel, szabadságokkal és kiváltságokkal, amelyekkel azok akár természetnél, akár régi hagyománynál fogva éltek és amelyeknek örvendtek, élnek és örvendenek mindenütt, úgymint csatákban, ütközetekben, dárdavetésen, lovagi tornákon, bajvívásokon, párviadalokon, egyéb katonai és nemesi gyakorlatokon, nemkülönben pecséteken, kárpitokon, üstökön, szőnyegeken, gyűrűkön, zászlókon, pajzsokon, hajítófegyvereken, házakon, sírokon, és általában bárminemű tárgyon és bármiféle vállalkozás során, a hamisítatlan nemesség címén, őket és valamennyi mindkét nembeli örökösüket bármely rangú, rendű, állapotú és méltóságú ember részéről felékesítettnek és felruházottnak mondatni, neveztetni, elismertetni és tartatni akarjuk, és a címet hordani és viselni megparancsoljuk, valamint, hogy ők maguk és utánuk következő mindkét nembeli örököseik azt használhassák, élvezhessék és annak örvendhessenek. Sőt, nekik jelen oklevelünk által nemességet adunk és adományozunk. Ennek a dolognak az emlékére és örök erősségére titkos függőpecsétünkkel,

secretio Sigillo nostro, quo út Rex Hungariae utimur impendenti communitas eidem IOANNI NAGY de Geztely, Consortiq. eiusdem ANNA KIRALY ipsorumq. heredibus et posteritatibus utriusq. sexus universis gratiose dandas duximus et concedendas.

Datum per manus fidelis nostri nobis dilecti Reverendi Valentini Leepes Episcopi Ecclesiae Nitriensis, lociq. eiusdem Comitibus perpetui, Consiliarij et per Regnum nostram Hungariae, Aulae nrae Cancellarij. in Civitate nostra Vienna Austriae de vigesima sexta Mensis February Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Decimo quinto, Regnorum Romani tertio Hungariae et aliorum septimo, Bohemiae vero Anno quarto.

Reverendissimis ac Venerabilibus in Christo Patribus dominis Francisco Forgach de Ghymes, Sanctae Romanae Ecclesiae Praesbytero Cardinale Strigonien., et Demetrio Napragy Colocensis et Bachiensis Ecclesiarum canonice vnitatum Archiepiscopi, Petro Domitrovith Zagrabien., Johanne Thelegdy el. Varadien., Johanne Pyber Quinq. ecclesien., Francisco Ergelio Vespremien., eodem Demetrio Napragy Administratore Iaurien., Paulo David el. Tinninien., praefato Valentino Leepes Nitrien., Matth... ovitio el. Chianadien., Ladislao Maythiny el. Sirmien., Thoma Balassfy el. Boznen., fratre Alphonso de Requesens Rosonen., et Vincentio Martena Segnien. et Modrusien. Ecclesiarum Episcopis, Ecclesias Dei feliciter gubernantibus. Agrien., Transilvanien. Cathedralibus sedibus vacantibus. Itera Spectabilibus ac Magnificis Comite Georgio Thurzo de Bethlemffalva praedicti Regni nostri Hungariae Palatino, Comite Sigismundo Forgach de Ghymes, Iudice Curiae nostrae Regiae, Benedicto Thuroczy de Ludbregh dictorum Regnorum nostratum Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae Bano, Thoma Erdeody de Moniorokerek, Tavernicorum, Francisco de Batthian Agazonum, Andrea Doczy de Nagylwehie Cubuculariorum, Thoma Zeechy de Rimazeech Dapiferorum,

amelyet mint Magyarország királya használunk, megerősített nemesi kiváltságlevelünket ugyanennek a gesztelyi Nagy Jánosnak, feleségének, Király Annának valamint mindkét nembéli örökösöknek és utódaiknak kegyesen adtuk és átengedtük.

Kiadatott a Mi kedvelt hívünk, Tisztelendő Lépes Bálint nyitrai püspök, ugyanazon vármegye örökös főispánja, tanácsos (-unk), magyarországi udvari kancellár kezei által, Bécs városában, február havának huszonhatodik napján, az Úr ezerhatszázötvenötödik esztendejében, római királyságunk harmadik, magyarországi és egyéb országainkbéli uralmunk hetedik, csehországi uralkodásunknak a negyedik évében.

Az Isten egyházát szerencsésen kormányzó Főtisztelendő és tisztelendő atyákkal a Krisztusban, (úgy mint) Ghimesi Forgách Ferenc a Római Szentegyház presbiter bíborosa, az esztergomi, és Náprágyi Demeter a kalocsai és bácsi egyesített egyházak érseke, Domitrovics Péter zágrábi, Thelegdy János választott váradi, Pyber János pécsi, Ergely Ferenc veszprémi, ugyanazon Náprágyi Demeter győri helytartó, Dávid Pál választott tinnini, a fent nevezett Lépes Bálint nyitrai, ...ovitius Mátyás választott csanádi, Majthényi László választott szerémi, Balássfy Tamás választott boszniai, de Requesens Alfonz atya, rozsnói és Martena Vince zengi és modrusi püspökök – (míg) az egi és erdélyi katedrák üresedésben lévén. Továbbá a tekintetes és nagyságos (urakkal, úgy mint) gróf Bethlenfalvi Thurzó György, Magyarországunk nádora, gróf Ghimesi Forgách Zsigmond országbíró, ludbregi Thuróczy Benedek, Dalmát, Horvát és Szlavón országaink bánja, gróf monyorókeréki Erdődy Tamás tárnokmester, Batthyány Ferenc főlovászmester, Nagylucei Dóczy András főkamrás, Rimaszécsi Széchy Tamás főasztalnok, Homonnai Drugeth György főpohárnok, Révay Péter koronaőr, Kisasszonyfalvi Istvánffy Miklós főajtónálló mesterek, erdódi

Georgio Drugeth de Homonna
Pincernarum, Petro de Reva Curiaenrae,
et Nicolao Istvanffy de Kisaszoniffalva
lanitorum nrorum Regaliu. Magistris, et
Stephano Palffy de Erdeod Comite
Pozsonien., Caeterisque qva plurimis
saepedicti Regni Hungariae Comitatus
tenentibus ac HONORES

Laurentius F.

Anno Dni. 1617 feria trtia proxima Ante
festum die bti Modesti Martir in oppido
Zemplin, loco...De die Celebrant. Sedis
Judriae Cottus Zemlns exhibitat, lectat,
publitalat... solito ut par fuit...Sunt
pntes, per me Biro Macady per sedis
Notar.

...M.pria

Ladislaus B.
Vice(?)Comes
Zemp.sis

Pálffy István pozsonyi ispán, valamint a
többi MÉLTÓSÁG, akik Magyarország
vármegyéit kormányozzák.

F(erenczffy) Lőrinc

Az Úr 1617. évében, Szent Modestus
mártír ünnepe (június 10.) előtt való
kedden (június 6.), Zemplén
mezővárosában, Zemplén Vármegye
Törvényszéke előtt bemutatott és
kihirdetett általam:

Bíró Macady jegyző

B(arkóczy¹³). László
Zemplén megye alispánja

A címeres nemeslevél szövege felveti azt a kérdést, hogy milyen körülmények között, milyen szolgálatokért kaphatta a címerszerző a nemességet.

A dokumentum második mondata több fontos információval is szolgál számunkra.

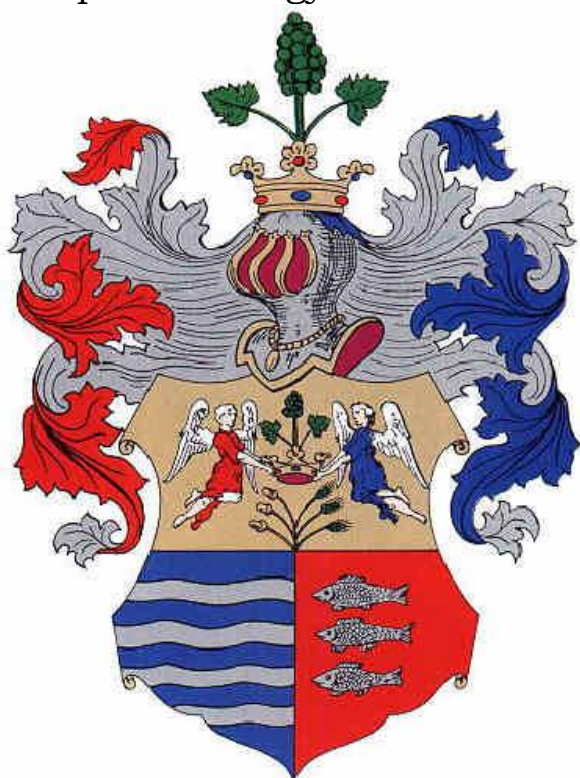
II. Mátyás megemlíti, hogy „...néhány hűséges emberünknek felségünk elé terjesztett alázatos kérelmére...” történik a nemesi rangra emelés. Természetesen az ajánló(k) személyét nem nevezi meg, ám az országos főméltóságok között ott szerepel Homonnai Drugeth György főpohárnok neve, aki ebben az időszakban (1610 – 20) még Zemplén Vármegye főispáni tisztségét is betöltötte, s rekatolizációja (1605¹⁴) – valamint az ellenreformációban vállalt szerepe¹⁵ – okán a király előtt különösen nagy kegyben állt. Gesztelyi Nagy János Zemplén vármegyéhez való kötődésére a fentiekben túl több utalás is található. Elsőként, a nemesi előnevet egy zempléni falu (Gesztely) nevéből képezték. Másodsorban, felfedezhető némi hasonlóság a vármegyei és a nemesi címer között; az emberben felmerülnek olyan gondolatok, mintha a megyei címer inspirálta volna a nemesi címer megrajzolását.

¹³ dr. Rainer Pál: Gesztely Nagy János címeres nemeslevele 1615-ből, In: Turul, A Magyar Történelmi Társulat, a Magyar Országos Levéltár és a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság közlönye, Hetvenötödik kötet, 2002/1-2. füzet, Budapest, 2002. és ifj. dr. Reiszig Endre: Zemplén vármegye története, In: Borovszky

¹⁴ <http://lexikon.katolikus.hu/D/Drugeth.html>

¹⁵ ifj. dr. Reiszig Endre: Zemplén vármegye története, In: Borovszky

Zemplén Vármegye címere¹⁶

A gesztelyi Nagy család címere

Az első és leginkább feltűnő hasonlatosság a vörös mezőben úszkáló halak képe, ami nem gyakori a címerábrázolásokon. A szomszédos Bereg megye az egyetlen, amelynek a címerében feltűnik két, kék mezőben úszó hal képe. A címer tetején lévő zárt hadi sisak, az annak tetején elhelyezett háromágú korona, valamint a sisak nyakában lógó lánc és érem ábrázolása szintén hasonlóságot mutat. A vörös-ezüst és kék-arany takaró általánosan elterjedtnek mondható, tehát abból következtetéseket levonni elhamarkodott lenne. A koronából mindkét esetben három irányba elágazó növény tör elő; a megyei címerben szőlőfürt és két levél, a nemesi címerben a három – két szélén fehér, közepén vörös – lilium. Itt felbukkan egy ellentmondás, miszerint a címerfestmény a szöveges címerleírástól eltérően ábrázolja a liliumokat, mert a képen a középső lilium fehér, a két szélső színezett.

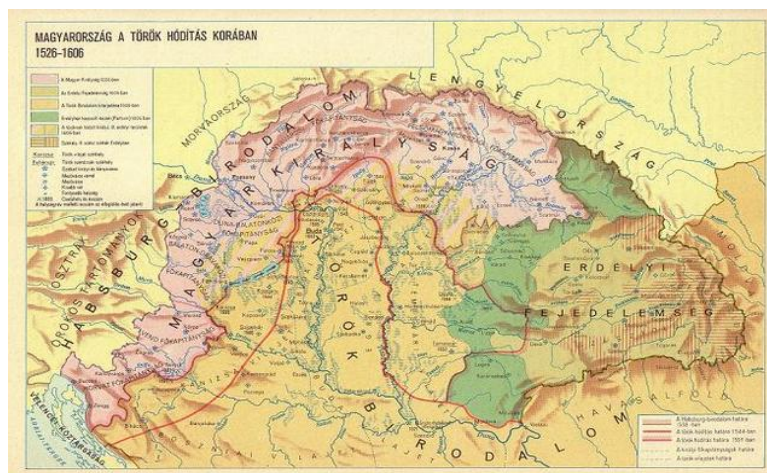
A fentiekből egyenesen következik a második kérdés, hogy miért kapott gesztelyi Nagy János nemességet? A címeres nemeslevél csak nagyon általánosan, az adott korban bevett formulát használja: „...mérlegelve és figyelembe véve agilis állapotú hívünk, Geztelyi NAGY JÁNOS hűségét és hűséges szolgálatait, amelyeket személyesen először a Magyar Királyság Szent Koronájának,

¹⁶ http://hu.wikipedia.org/wiki/Zempl%C3%A9n_v%C3%A1rmege, valamint <http://vilagbiztonsag.hu/keptar/displayimage.php?album=191&pid=217>

azután felségünknek különböző helyeken és időkben híven tanúsított és teljesített, és ezután is tanúsítani és teljesíteni ígér. ...”

Igen fontos információt tartalmaz az a kitétel, hogy „...agilis állapotú...”, ugyanis az agilis jelentése¹⁷ félnemes, illetve nőnemes. Ezzel a címmel azokat a férfiakat illették, akik nemes nőt vettek feleségül, illetve akik nemes anya és közrendű apa házasságából származtak. A mi esetünkben a nemeslevél világosan kimondja, hogy Király Anna nemtelen állapotú, tehát teljesen logikus a következtetés, hogy gesztelyi Nagy János édesanyja olyan nemes nő volt, aki egy közrendű, Nagy vezetéknévű férfihoz ment feleségül. Ennek okán gyermekei szabad embernek számítottak és élveztek bizonyos többletjogokat a jobbágyokhoz képest (adómentesség, nemesi felkelésben való részvétel joga és kötelessége, stb.), de nem használhatták anyjuk címét, címerét és előnevét, s nem számítottak igazi nemeseknek.¹⁸ A nemesi rokonság sokszor támogatta az udvarnál ezeknek a személyeknek a nemesítését, bár ez a rokonság javarészt az elszegényedett, egytelkes nemesek soraiból kerülhetett ki, akik udvari kapcsolatokkal csak a legritkább – és a legszerencsésebb – esetben rendelkezhettek.

Ahhoz, hogy képet – de legalábbis feltevéseket – alkothassunk arról, hogy a címerszerző miféle „... hűséges szolgálatait...” jutalmazhatta II. Mátyás a kiváltságlevéllel, meg kell ismernünk az adott kor helyi és politikai viszonyait. Elsőként vessünk egy pillantást a 17. század eleji állapotokat mutató térképre; rögtön látjuk, hogy ez bizony a történelemkönyvekből oly jól ismert „három részre szakadt ország” kora.

¹⁷ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Agilis>

¹⁸ Lichtneckert András: A nőnemesek – egy tévhit nyomában, In: http://epa.oszk.hu/00800/00861/00046/pdf/aetas_2009-03_112-120.pdf

Világosan kivehető, hogy Zemplén megye déli része olyan terület, amelyet a Török Hódoltság határol. Maga a vármegye az 1600-as évek folyamán az éppen aktuális és ideiglenes békekötés feltételeinek megfelelően hol a Habsburgok által irányított Magyar Királysághoz, hol az Erdélyi Fejedelemséghez tartozott.¹⁹ Ezen hármashatárterületen igazán soha nem csitultak el a harcok, hol török betörések és a sarcok (kettős adóztatás) keserítették meg az itt élők életét, hol a császári, hol a fejedelmi csapatok hadakoztak egymással és a törökkel (Tokaj vára stratégiai fontos objektum volt ebben az időben: a birtokos személye az aktuális hadiszerencse függvényében gyakran változott²⁰). A vármegye fontos politikai események színtere, például itt tartották 1605-ben a szerencsi országgyűlést, amelyen Magyarország fejedelmévé választották Bocskai Istvánt és kimondták a katolikus és a két protestáns felekezet egyenjogúságát (ez a Habsburgok ellenreformációs törekvéseinek és ezzel szemben a protestáns rendek ellenállásának a kora is).

Jól érzékelteti a megyei állapotokat az az adat, hogy 1598-1604 között az adózó házak száma 10.293-ról 3019-re hanyatlott²¹. Mindennapossá váltak a birtokosok közötti harcok. Több lényeges információval szolgál számunkra az a történet, amit ifj. dr. Reiszig Ede közöl²²: „Homonnai Drugeth György (1552? – 1590²³) özvegye, Dóczy Fruzsina, férje halála (1584) után évtizedeken át, valóságos harczban állott a szomszédaival, a kiknek kapzsisága ellenében férfias erélylyel védte az árvák örökségét. A folytonos zaklatást megúnva, hajdúival és csatlósaival rátámadt Bánóczy Simon és Szokolay Péter házinépére, mire ezek az 1600. évi országgyűléshez fordultak panaszukkal. De az országgyűlés kegyelmet adott az özvegynek, oly feltétel alatt, ha Terebes várát átadja a királyi kincstárnak.” Tehát egyrészt értesülünk arról, hogy a vármegye tehetősebb családai rendelkeztek hajdúkkal és csatlósokkal; s nem haboztak ezek szolgálatait igénybe venni; másrészt ez az információ

¹⁹ 1606-ban a bécsi béke Bocskai István élete végéig az erdélyi fejedelem birtokába adja Zemplént. In: Borovszky, <http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0026/18.html>

1621-ben, Nikolsburgban II. Ferdinánd magyar király és Bethlen Gábor erdélyi fejedelem akként állapodott meg, hogy Bethlen élete végéig 7 magyarországi vármegye – köztük Zemplén is – az Erdélyi Fejedelemséghez tartozik. In: Walter Mária: Történelem a középiskola 2. osztálya számára, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest; 265. old.

²⁰ ifj. dr. Reiszig Endre: Zemplén vármegye története, In: Borovszky

²¹ ifj. dr. Reiszig Ede: Zemplén vármegye története, In: Borovszky

²² ifj. dr. Reiszig Ede: Zemplén vármegye története, In: Borovszky

²³ Több adatot találtam idősebb Drugeth György halála időpontjára vonatkozóan: Borbély Zoltán 1590-re, ifj. dr. Reiszig Endre 1584-re teszi.

pont homonnai Drugeth György (1583 – 1620) édesanyjával²⁴ kapcsolatban merül fel. Mégpedig annak a homonnai Drugeth Györgynek az édesanyjáról beszélünk, aki később főpohárnokmester és zempléni főispán lesz, s elég magas állást tölt majd be mind a megyében, mind az udvarban ahhoz, hogy befolyással lehessen egy nemesítési folyamodvány elbírálására.

Igaz, hogy a 20 évvel későbbi állapotokra vonatkozik, de érdemes figyelembe venni ifj. dr. Reiszig Ede tudósítását az 1634. évi eseményekről: „...Az 1634. évi országgyűlésen, melyen a vármegyét Tárkányi István alispán és Kácsándy Mihály képviselték, a zempléni hajdúhelységek ügye is szóba került. E helységek lakói (Hernádnémeti, Hídvég, Gesztely, Megyaszó, Bekecs és Monok) hajdúszabadalmakat kezdtek bitorolni; az országgyűlés határozata értelmében azonban ismét a vármegye hatósága alá rendelték és adófizetésre kötelezték őket.²⁵ (Adalékok 1902. 10.) A községek az országgyűlés határozatáról értesülvén, a vármegye fennhatósága alól szabadulandók, inkább meghódoltak a töröknek. 1635-ben az egri törökök meg is jelentek a Sajó vidékén s nemcsak e hat községet foglalták el, hanem ezekre támaszkodva, 1637-ben Szerencs környékét elhamvasztották. A vármegye ugyan vissza akarta adni a kölcsönt, de a nádor azt tanácsolta, hogy a fegyveres megtorlás helyett tegyen a portán panaszt. ...”²⁶

Elsősorban azt érdemes kiemelni, hogy Gesztely és Megyaszó ebben az időszakban a hajdúhelységek között tartatott számon, ami arra enged következtetni, hogy lakói elsősorban hajdúk voltak. Ez a társadalmi réteg eleinte marhahajtásból, később fegyverforgatásból élt.²⁷

A gesztelyi Nagy család tagjai Gesztelyről kapták a nemesi előnevüket, s később – bizonyíthatóan – évszázadokon át megyaszói lakosok voltak. A hivatalos források szerint Gesztelyre 1607-ben költöztek be a hajdúk, s a település ennek következtében bizonyos kiváltságokhoz jutott.²⁸ Megyaszóra Bocskai idejében (1600-as évek eleje) telepítették le a hajdúkat.²⁹ Ezzel ez a társadalmi réteg mentesült az állami és földesúri szolgáltatások

²⁴ Borbély Zoltán: Egy konvertita főúr Felső-Magyarországon: Homonnai Drugeth György; In.: Ed. Peter Kónya: Rekatalizáció, ellenreformáció és katolikus megújulás Magyarországon, Presov, 2013, In: http://www.academia.edu/7270796/Egy_konvertita_f%C5%91%C3%BAr_Fels%C5%91-Magyarorsz%C3%A1gon_Homonnai_Drugeth_Gy%C3%B6rgy

²⁵ Bodnár Tamás – Simon István – Takács László: Gesztely története 71-72. o.; Gesztely, 2014.

²⁶ ifj. dr. Reiszig Endre: Zemplén vármegye története, In: Borovszky

²⁷ http://hu.wikipedia.org/wiki/Hajd%C3%BA_%28egy%C3%A9rtelm%C5%B1s%C3%ADt%C5%91_lap%29

²⁸ <http://www.gesztely.hu/tortenet>

²⁹ <http://www.megyaszo.hu/telepules/tortenelmunk/>

alól (vagyis nem kellett adót fizetnie) cserébe a más adományos nemesek módjára viselt katonáskodási kötelezettségért.³⁰

Térjünk azonban vissza a nemeslevélre. Elterjedt a családban az a vélekedés, miszerint gesztelyi Nagy János a szakácmesterség gyakorlása folytán jutott a nemesi ranghoz. A nemeslevél egyáltalán nem említi a szakács szót (latinul: coquus, i, m), viszont a vonatkozó bekezdésben szerepel a quoq. (=quoque), aminek a jelentése magyarul a 'ráadásul, azonkívül, szintén, is' szavaknak felel meg. A régies írásmód, illetve a rövidítés használata könnyen tévútra vezeti a fordítót. Több, II. Mátyás által kiadott és Ferenczffy Lőrincz titkár által leírt, hasonló szövegezésű okirat összehasonlító vizsgálatát végeztem el, s arra az eredményre jutottam, hogy kizártnak tekinthető az, hogy a címerszerző a szakács mesterség gyakorlása folytán szerzett elismerésre méltó érdemeket.

Más oklevelek vizsgálata újabb következtetés levonására inspirált, jelen esetben arra, hogy gesztelyi Nagy János és Király Anna gyermekei 1615-ben még vagy nem születtek meg, vagy túlságosan aprók voltak ahhoz, hogy az adománylevélben név szerint megjelöljék őket, mint ahogy az más oklevelekben általánosan megtörtént. A gesztelyi Nagy család adománylevele csak összegzően szól róluk, mint „...mindkét nembéli örökösökről és utódokról...”. Kiemelendőnek tartom, hogy II. Mátyás más oklevelei rendszerint kiterjednek a szélesebb családi körre (édesanya, testvérek, sógor, stb.)³¹, a mi esetünkben azonban ez a kör mindössze gesztelyi Nagy Jánost, a feleségét és az egyenesági leszármazottait foglalja magában.

Az adománylevél 1615. február 26. napján kelt, kihirdetése azonban majdnem két és fél évvel később következett be, 1617. júniusában. A megyei közgyűlések még a háborús időkben is rendszeresen ismétlődtek, például 1616. május 24. napján bizonyosan tartottak egyet³². A nemeslevél kihirdetése igen fontos jogi aktus volt, ráadásul az újonnan adományozott nemeslevelet egy év leforgása alatt ki kellett hirdetni valamelyik vármegye közgyűlésén, csakis úgy léphetett joghatályba³³, az adományos pedig csupán a kihirdetést követően élhetett nemesi jogaival.

³⁰ Walter Mária: Történelem a középiskola 2. osztálya számára, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest; 257. old.

³¹ <http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/cimereslevel-adatbazis>

³² ifj. dr. Reiszig Ede: Zemplén vármegye története, In: Borovszky

³³ Levéltárosok Lapja, 1914. 01. 23-26., In:

http://epa.oszk.hu/02600/02630/00001/pdf/EPA02630_leveltarosok_lapja_1914_01_23-26.pdf és

http://hu.wikipedia.org/wiki/C%C3%ADmeres_lev%C3%A9l

Vajon mi oka lehetett gesztelyi Nagy Jánosnak késlekedni ebben az ügyben? Az egy éves határidőből való kilépéssel az adománylevél által megszerzett jogait és kiváltságait sodorta veszélybe.

Az 1615 – 1617 közötti politikai események áttekintésétől reméltem választ kapni a fenti kérdésre.

Megválasztása (1613) után Bethlen Gábor még titokban sem volt hajlandó letenni II. Mátyásnak a hűségesküt. 1615-ben, a Nagyszombati Egyezményben II. Mátyás kötelezte magát, hogy megvonja a támogatást az erdélyi trónkövetelőktől és elismerte Bethlen Gábort Erdély fejedelmének.³⁴ A valóság azonban másként festett: valójában a Habsburg uralkodó állt Homonnai Drugeth Györgynek az erdélyi fejedelmi szék megszerzésére irányuló kísérletei háttérben.³⁵ Homonnai számára már 1615 tavaszán elkezdtek Zemplénben katonákat toborozni, de az események igazán csak Serbán Radullal, az elűzött havasalföldi vajdával kötött szövetség hatására gyorsultak fel. Az 1616. május 24. napján tartott megyei közgyűlésen Homonnai Drugeth György, mint a vármegye főispánja, azt kívánta a tekintetes rendektől, hogy Radult kísérjék el Magyarország határáig. A rendek felháborodtak az ésszerűtlennek tűnő kérésen, hiszen nem ismerték Homonnai és Radul megállapodását egymás kölcsönös (akár fegyveres) megsegítéséről. Homonnai a felszított indulatok miatt végül idő előtt kényszerült elhagyni a közgyűlést. A hadseregtoborzást azonban továbbra is folytatta – a Felvidékre is kiterjesztve –,³⁶ mellette diplomáciai eszközökhöz nyúlt: Ali budai pasa dívánbéli támogatását kívánta megszerezni azzal, hogy a Vaskapuig terjedő, Erdély határain kívül eső várakat ígérte oda a törököknek (Lippa, Borosjenő, Karánsebes, Lugos). Megválasztása előtt Bethlen is odaígérte a törököknek Lippát, azonban az átadást ezidáig késleltette. Ebben a politikai helyzetben azonban nem halogathatta tovább, így 1616. április 17-én a gyulafehérvári országgyűlésen meggyőzte a megjelent rendeket a lépés szükségességéről és megszerezte a beleegyezésüket. Lippa védői szembeszálltak a határozattal. Homonnai kihasználta a helyzetet és mint a kereszténység megmentője, azonnal felmentő sereget ígért a lippaiaknak, ám hajdúi későn értek oda: addigra Bethlen letörte a lippaiak ellenállását és átadta a várat a törököknek 1616 júniusában³⁷. A

³⁴ Sebestyén Mihály: Két tűz között – Bethlen Gábor 1616-ban In: http://epa.oszk.hu/00400/00458/00499/pdf/EPA00458_Korunk_1979_05_400-407.pdf

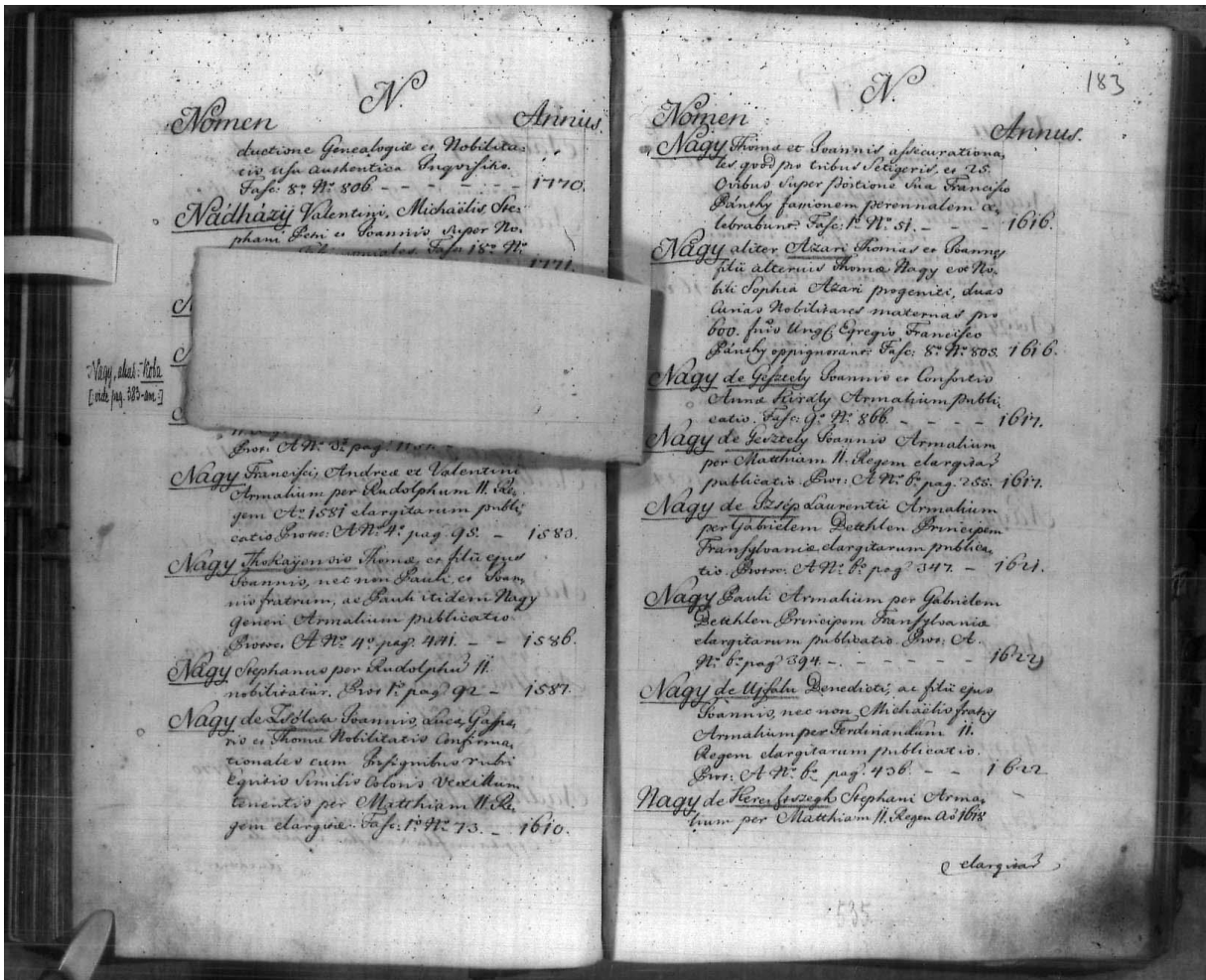
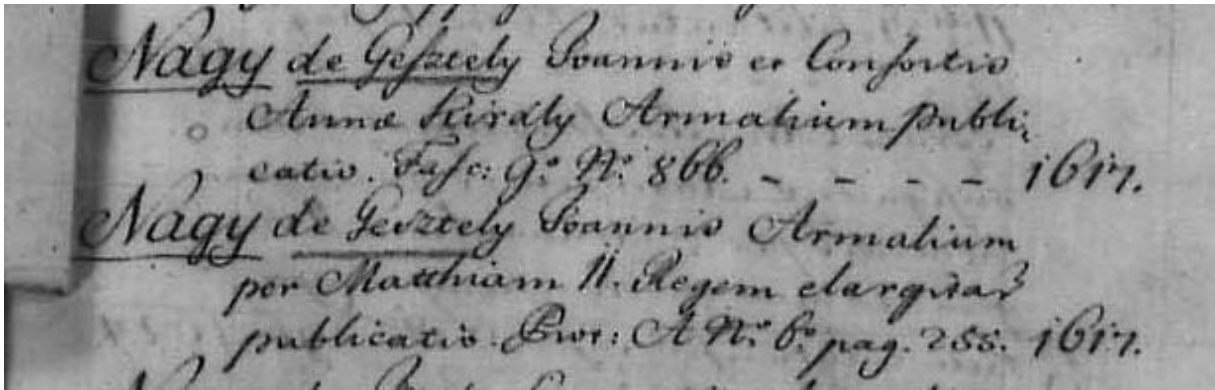
³⁵ ifj. dr. Reiszig Ede: Zemplén vármegye története, In: Borovszky

³⁶ ifj. dr. Reiszig Ede: Zemplén vármegye története, In: Borovszky

³⁷ Sebestyén Mihály: Két tűz között – Bethlen Gábor 1616-ban In: http://epa.oszk.hu/00400/00458/00499/pdf/EPA00458_Korunk_1979_05_400-407.pdf

vizsgált korszak további eseményei a havasalföldi és moldvai fejedelemségek területén játszódtak. Az 1617-es év zempléni eseményeiről nem találtam egyéb forrást.

Visszatérve gesztelyi Nagy János késlekedésének okára, a történelmi események tükrében is csak találgatásokba bocsátkozhatunk. A vármegye könyvébe mindenesetre bejegyezték:

KIRÁLY ANNA ADOMÁNYA

A XX. század elején Borovszky³⁸ Abaúj-Torna vármegye és Kassa című monográfiája említést tesz egy kacsas orrú, aranyozott ezüst keresztelőkannáról, mely a szikszói református egyház kincsei között tartatott számon. Az alábbi felirat olvasható rajta: „Egregii Laurentii Nagi de Vámosiensi relictæ Barbara Tot et egregii Johannis Naei de Gesztihensi relictæ Anna Királ earumque hæredes usibus sacris in ecclesia Szikszoviensis me consecrarunt, pastor ecclesiae Casparus Gelei. Anno 1635. Auro ornavit Joannes Muszka et consors Maria Kappan 1639.”, ami lefordítva annyit tesz, hogy „vámosi Nagy Lőrinc kiváló özvegyétől, Tót Barbarától és gesztelyi Nagy János kiváló özvegyétől, Király Annától szent használat céljára a szikszói eklézsiában felszentelve általam: Gelei Gáspár lelkipásztor az Úr 1635. évében. Arannyal bevonatta Muszka János és felesége, Kappan Mária 1639.”³⁹

³⁸ <http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0001/40.html>

³⁹ Borovszky szerint a szöveg a következő: "Egregii Laurentii Nagi de Vámos, relictæ Barbara Tót et Egregii Johannis Nagi de Geszti, relictæ Anna Király earumq. hæredes usibus sacris in Eccla Szikszoviensis me consecrarunt Past. Ecclae Gasparo Gellei an 1631. Auro ornavit Johannes Muszka et Cons. Marie Kappan 1639."; A Hermann Ottó Múzeum évkönyve másként közli a szöveget az ismertető részben a szikszói protokollumból idézve („Egregii Laurentii Nagy de Vámos relictæ Barbara Tóth et egregii Joannis Nagy de Gesztely Relictæ Anna Király, eorumq. hæredes, usibus sacris in Ecclesia Szikszaieni me consecrarunt. Pastore Ecclesiae Casp. Gelei Anno 1635. Auro ornavit Joannes Muszka et consors Maria Kappan 1639.”) és a lábjegyzetben („Egregii Laurentii Nagi de Vámosiensi relictæ Barbara Tot et egregii Johannis Naei de Gesztihensi relictæ Anna Királ earumque hæredes usibus sacris in ecclesia Szikszoviensis me consecrarunt, pastor ecclesiae Casparus Gelei. Anno 1635. Auro ornavit Joannes Muszka et consors Maria Kappan 1639.”).

3-4. kép. Részben aranyozott ezüst keresztelő kancsó, 1635. (Miskolci Bálint, Debrecen?)

A szikszói protokollum 1635-ben így ír róla: „Vámosi Nagy Lőrinc özvegye, Tóth Borbála és Gesztelyi Nagy János özvegye Király Anna ajándékoztak az ecclesia számára egy kacsza forma orrú nagy ezüst pohárt, melyet megaranyoztatott Muszka János és felesége Koppan Mária, körül ez az írás vagon: Egregii Laurentii Nagy de Vámos relictá Barbara Tóth et egregii Joannis Nagy de Gesztely Relicta Anna Király, eorumq. haeredes, usibus sacris in Ecclesia Szikszaien me consecrarunt. Pastore Ecclesiae Casp. Gelei Anno 1635. Auro ornavit Joannes Muszka et consors Maria Kappan 1639." Az 1695-ös a leírás már több részletet árul el a kanna kinézetéről: „Vagon egy kacsza orrú, álla alatt emberfő, széles lábú aranyas, ibrik forma, sotós keresztelő ezüst pohár." „Részben aranyozott ezüst, trébelt és vésett, tagolt kerek talpon álló tojásdad alakú testtel, tagolt nyakkal, csőrös kiöntővel, kérdőjel alakú füllel. Tagolt talpának két kidomborodó sávján trébelt tojássor és lándzsalevéldísz. A gyűrűvel tagolt nodus két oldalán öntött, plasztikus virágdísz. A testalsó részén lándzsalevélsor, a nyak alatt trébelt tojássor. A test felső részén hullámvonallal díszített vésett vonaldísz alatt két sorban vésett felirat: EGREGII: LAURENTII: NAGL DE VÁ-|MOS: RELICTA: BARBARA TOT: ET: EGREGII JOANIS: NAGL DE GESZTI-LL RELICTA: ANNA: /KIRAL EARQ: HAEREDES: VSIBVS: SACRIS: IN: ECC-LA: SZIKSZÓVIENS ME CONSECRARVNT PÁST ECCLAE: CASP GELEI" alatt a mondatszalagon „ANNO1635." A kiöntő alatti oldalon babérkoszorúban hat sorban „AURO /ORNAVIT /JOAN:16-

39/MUSZKA: /ET CON. MAR KAPPAN". Csőrös kiöntőjének szélén gyöngysor, alatta maszkos dísz, fülén herma és maszk díszítés. Talpán MB beütött mesterjegy.”⁴⁰ Ez a jegy Bobrovszky Ida kutatásai szerint Miskolci Bálint debreceni ötvösmester személyét takarja.

Mérete: 30,7 cm magas, a talpának átmérője 10,7 cm, szájának átmérője 3,8 cm.

Mivel a kanna a megmaradt magyar emléanyagban formailag egyedülálló a maga nemében, 1911-ben 4000 koronáért megvásárolta az Iparművészeti Múzeum, majd 1936-ban átkerült a Magyar Nemzeti Múzeum ötvösgyűjteményébe.

Visszatérve a családuknak történetéhez, a fentiekből levonhatjuk azt a következtetést, hogy 1635-ben gesztelyi Nagy János már nem élt, s özvegye és árvái az Abaúj-Torna vármegyei Szikszó mezőváros lakosai voltak. Anyagi helyzetüket tekintve megállapíthatjuk, hogy nem éltek szegény sorban, hiszen hozzá tudtak járulni egy értékes keresztelőkancsó elkészíttetéséhez.

Itt szeretnék visszautalni az 1634. évi eseményekre, amelyekről ifj. dr. Reiszig Ede tudósított, s amelyet fentebb már idéztem: eszerint a zempléni hajdútelepek (Hernádnémeti, Hídvég, Gesztely, Megyaszó, Bekecs és Monok) az adófizetésre kötelező országgyűlési határozatra válaszul inkább behódoltak a törököknek, akik 1635-ben el is foglalták ezeket a településeket. Az új urak azonban túl magasra emelték az adót; mire a települések tőlük is igyekeztek megszabadulni, ezért a törökök 1635-ben felgyújtották mindet.⁴¹

Ezáltal máris választ kaptunk arra a kérdésre, hogy mikor és mi okból hagyta el a család Gesztelyt.

⁴⁰ T. Németh Annamária – Németh Gábor: A szikszói református egyház úrasztali edényei In: http://epa.oszk.hu/02000/02030/00025/pdf/HOM_Evkonv_30-31_1_147-169.pdf; A Hermann Ottó Múzeum évkönyve 30-31/1. 1993.

⁴¹ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Gesztely>

AZ ELSŐ NÉGY GENERÁCIÓ (1635 – 1738)

A címerszerző gyermekeiről igen kevés adat áll rendelkezésünkre, mivel abban az időben az anyakönyveket még nem vezették mindenhol. Az egyetlen, amire támaszkodhatunk, az a nemeslevél mellett őrzött kézírással készített leszámazási tábla, ami alapján a címerszerző **gesztelyi Nagy János és Király Anna leszámazottai** (vastag betűvel szedve a mi leszámazási vonalunk):

1. Bálint

1.1. András

1.1.1. István

1.1.1.1. István

1.1.1.1.1. Sámuel

1.1.1.2. János

1.1.1.3. Ferenc

1.1.1.4. Mihály

1.1.1.4.1. János

1.1.1.4.1.1. József

1.1.1.4.2. István

1.1.1.4.3. József

1.1.1.4.3.1. József

1.1.1.4.3.1.1. Gerzson

1.1.1.4.3.1.1. Gyula

1.1.1.4.4. Gábor

1.1.1.4.5. András

1.1.1.4.5.1. Mihály

1.1.1.4.5.2. János

1.1.1.4.5.3. Gergely

1.1.1.4.5.4. Mátyás

1.1.1.4.5.5. István

1.1.2. Mihály

2. János

2.1. Gáspár

2.1.1. Mátyás

2.1.1.1. János

2.1.1.2. Mihály

2.1.1.2.1. Mihály

2.1.1.3. Sámuel

2.1.1.4. György

2.1.1.4.1. György

- 2.1.1.4.2. János
 - 2.1.1.4.2.1. János
 - 2.1.1.4.2.1.1. János
 - 2.1.1.4.2.2. József
- 2.1.1.4.3. István
- 2.1.1.4.4. József
 - 2.1.1.4.4.1. Mihály
 - 2.1.1.4.4.1.1. Máté
 - 2.1.1.4.4.2. József
 - 2.1.1.4.4.2.1. András
 - 2.1.1.4.4.2.2. Sámuel

2.1.1.5. Pál

- 2.1.1.5.1. Ferenc
 - 2.1.1.5.1.1. Pál

2.1.1.5.2. István

- 2.1.1.5.2.1. István**
 - 2.1.1.5.2.1.1. Lajos**
 - 2.1.1.5.2.1.2. István**
 - 2.1.1.5.2.1.3. Kálmán**
- 2.1.1.5.2.2. László**
 - 2.1.1.5.2.2.1. Bertalan**

A család gyakorolta a nemesi jogokat és kiváltságokat, amit az is bizonyít, hogy nem szerepelnek (sem Gáspár, sem Mihály) az adózók összeírásában 1704-ben Megyaszón.⁴²

Ellenben kötelesek voltak részt venni a nemesi fegyveres felkelésekben (insurrekció): ezt teheték személyes részvételükkel (ez esetben a hadi felszerelésükről maguknak kellett gondoskodni) vagy megválthatták magukat pénzen.

⁴² Urbaria et Conscriptioes, Magyar Országos Levéltár; [UC Fasc. 41 : No. 52]: 1704, Megyaszó

MEGYASSZÓ 1730 – AS ÉVEK – 1800

A megyaszói református lelkipásztor 1738-ban kezdte el – kisebb – nagyobb hiányosságokkal – az anyakönyvek vezetését. A címerszerző gesztelyi Nagy János dédunokáját, Mátyást már ezen a településen találjuk családjával. Az azonosítást a kezdeti időszakban megnehezíti, hogy nem jegyezték fel egészen az 1770-es évekig az anya nevét.

Tehát gesztelyi Nagy Mátyás gyermekei részben az anyakönyv, részben a családi feljegyzések szerint:

1. János,
2. 1740 körül Mihály,
3. 1735 - 40 körül Sámuel,
4. 1742. 06. 11. György,
5. 1744. 03. 26. Pál,
6. 1748. 12. 01. Sára,
7. 1750. 06. 28. Judit,
8. 1753. 12. 16. Ferentz.

Az 1754-55. évi nemesi összeírás Zemplén megyében az alábbi Nagy vezetéknevű nemeseket tartalmazza:

Nagy Sándor, János (4), Mihály (3) András 2), Sámuel (2), Ferencz (2), Márton, György (3), Zsigmond, Gábor, Imre, Ádám.⁴³ Mátyás ugyan nincsen közöttük, de maga Illésy is elismeri könyve előszavában, hogy az összeírás anyaga erősen hiányos.

A három idősebb fiú létéről csupán a családi feljegyzésekből értesültünk. Néhány utalás azonban az anyakönyvben is akadt.

Sámuel 1763. február 9-én házasodott össze Diószegi Zsuzsannával Aszalón. Vele összefüggésben említi az anyakönyv az édesanyjuk halálát, ami 1767. február 5-én történt, s a lelkész „Nagy Sámuel annyokját prédikációval” temette.

1766. január 8-án Mihály nőül vette Szabó Erzsébetet.

A legkisebb fiú – Ferenc – az anyakönyvben Mátyás fiaként szerepel, a családi feljegyzés azonban Mátyás fia (Pál) fiaként tartja számon (az anyakönyv alapján⁴⁴ Pálnak nem volt Ferenc nevű fia, ám az 1845. évi nemesi bizonyáglevél egyértelmű bizonyítékot szolgáltat arra, hogy Pál fia Ferenc is létezett).

⁴³ dr. Illéssy János: az 1754-55. évi nemesi összeírás, In:

http://adtplus.arcanum.hu/hu/view/CsaladtortKonyvek_Nemesi%20osszeiras_1754_1755_Illessy/?pg=146&zoom=h&layout=s

⁴⁴ Az anyakönyveket ekkor még olykor hiányosan, hanyagul vagy tévesen is vezették.

A családfőt, gesztelyi Nagy Mátyást 1765. szeptember 13-án temették el prédikációval.

A mi családunk Páltól származik, akinek a születési idejét Gesztelyi Nagy Zoltán 1750 körülre tette – mint láttuk, nem tévedett sokat; s az az állítása is megfelelt a valóságnak, hogy Pál felesége Lőkös Zsuzsanna volt.

A Lőkös név szerepel a magyar történelmi nemesség családneveinek listáján.⁴⁵ Borovszky azt írja erről a családról, hogy „Lőkös: Borsod és Gömör vármegyékben kiterjedt család. Már a XVI. században birtokos Bikkszögön. Az 1755. évi összeírásban több tagját találjuk Gömör vármegye nemesei között. A XIX. század első felében is Bikkszögön volt birtokos.”⁴⁶

Kempelen Béla is említi a Lőkös családot:

Lőkös. — Czímeres levelet 1631. jun. 14. L. János és István kaptak. Kihird. Borsodmegye.

Lőkös. — Czímeres levele kelt 1653. márcz. 10.

Lőkös. — Címereslevele kelt 1582. febr. 18.

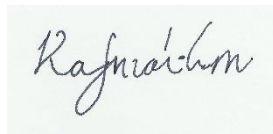
Lőkös-családbeliek. — Az 1754/55. évi országos nemesi összeíráskor Borsodmegyében György, Mihály, István, Gergely, Sándor, Pál, András; Gömörmegyében 3 István, Sámuel, László, 2 András, 2 György; Hevesmegyében Ferencz fordulnak elő az igazolt nemesek között.⁴⁷

Sajnos konkrét adat híján nem állíthatjuk, csupán valószínűsíthetjük a fent említett családok valamelyike és Lőkös Zsuzsanna rokonságát.

Mindenesetre az bizonyos, hogy 1767. január 21-én Megyaszón hármaskövöt tartottak:

Gesztelyi Nagy Pál Lőkös Zsuzsannával,
Gesztelyi Nagy György Helmeczi Erzsébettel,
Helmeczi János Mészáros Annával házasodott össze.

A bejegyzés megemlíti Lőkös Zsuzsanna származási helyét, azonban nehezen értelmezhetően. Vajon Karád? Kakad? Komádi? vagy egyéb? Íme:

⁴⁵ nobilitashungariae. A magyar történelmi nemesség családneveinek listája

Edited by / szerkesztette Steven Tötösy de Zepetnek CLCWeb: Comparative Literature and Culture (Library): <<http://docs.lib.purdue.edu/clcweblibrary/nobilitashungariae>> West Lafayette: Purdue University Press, 2010. ISSN 1923-9580

2. version 12.08.2010 verzió 2.

Archived in Electronic Collection, Library and Archives Canada <<http://epe.lac-bac.gc.ca/100/201/300/nobilitashungariae/index.html>>

⁴⁶ Borovszky: Gömör-Kishont vármegye

⁴⁷ Kempelen Béla: Magyar nemes családok 6. kötet

Gesztelyi Nagy Pál és Lőkös Zsuzsanna gyermekei:

1. 1767. 11.17. Pál (meghalt 1770. július 12., énekszóval temették),
2. 1770. 07. 30. Maria (meghalt 1773. április 20.),
3. 1776. 10. 20. Pál (meghalt 1776. október),
4. 1777. 12. 08. István,
5. „Nagy Pál leánykája”, akit 1778. november 24-én temettek el,
6. 1781. 01. 31. Ersebet,
7. Ferenc.

Látjuk, hogy nem került bele minden születés az anyakönyvbe, s a gyermekszülések közötti időszakban is bőven maradt idő további gyermek világra hozatalára (például 1771 és 1776 között, valamint 1781 után). Így felettébb valószínű, hogy Ferencet elfelejtették bejegyezni.

Az 1790 – 91. évben esett meg az, hogy az elrendelt inszurrekcióval kapcsolatosan gesztelyi Nagy György (Helmeczi Erzsébet férje és gesztelyi Nagy Pál – a mi ősünk – testvére) a megyasszai nemesek nevében írásos panasszal élt a vármegye előtt. Azt kifogásolta, hogy tehetősebb családokból kevesebb személy „ült fel”, illetve ezek a családok kevesebb pénzen váltották meg magukat, mint a gesztelyi Nagy család tagjai. A panaszlevelet követő vármegyei vizsgálat során keletkezett iratokban érdekes adalékokra lelhetünk:

A gesztelyi Nagy famíliából hatan indultak katonáskodni:

1. A panaszt tévő György fia, István;
2. más ágból János;
3. más ágból Ferenc;
4. más ágból Mihály;
5. más ágból András;
6. más ágból ifjabb Ferenc.

„ ... de Nagy Mihály, János és öregebbik Ferenc ámbár hibások voltak is, egyedül csak azért állottak bé a seregbe, hogy tehetségek nem lévén, magokat fel nem válthatták, egyéb iránt gondolván azt is, hogy nem alkalmasoknak találtatván egy pénz nélkül elbotsájtatnak, főképpen Nagy János még előre azt mondotta, hogy ha egy krajtzárért elbotsájtatik, azt megfizeti, de ha kettőt kérnek, mégyen inkább világot látni...”⁴⁸

A gesztelyi Nagy családból pénzen váltotta meg magát

1. a panasztevő fia, János 40,
2. másik fia 25,

⁴⁸ dr. Hankó Zoltán: Megyaszó története (a kezdetektől 1867-ig), 256-259. o.; Megyaszó, 1990.

3. legöregebb Nagy János erőtlén és gyámoltalan voltára nézve
5 rénesforinttal.

OLASZLISZKA 1802 – 1840 – es évek

Gesztelyi Nagy Pál fia, István 1777. december 8-án született Megyaszón, s 1802. Bőjtelő hava (február) 18. napján történt házasságkötése által került Olaszliszkára⁴⁹, mivel a törvényes öröklés rendje szerint az elsőszülött fiú örökölte a családi levéltárat, a legkisebb fiú pedig a betudás kötelezettségével az apai házat (tehát Ferenc maradt Megyaszón).⁵⁰

Gesztelyi Nagy István nemes B. Nagy Lídiát vette nőül, akinek nemes jogállását mind az anyakönyv, mind az 1845. évi nemesi bizonyoságlevél említi.

B. Nagy Lídia születését visszakeresve azt találjuk, hogy Olaszliszkán a kérdéses időszakban Nagy Lídia nem született, azonban 2 Nánási Lídia és egy Bata Lyda igen. B. Nagy Lídia 1852. augusztus 9-én hunyt el vízbetegségben (ödéma⁵¹), 68 évesen. Ennek alapján 1784-ben kellett születnie, s Bata Lídia születése éppen 1784. december 21. napjára esett (édesapja Bata Mihály).

1780 és 1788 között 27 református Nagy Lídia született az országban⁵², ám ezek közül Zemplén megyében egy sem látta meg a napvilágot.

A Bata család szerepel Zemplén megyei nemesi jegyzékében (Batta, Batta Abaúj megyéből, gesztelyi Batta, lizskai Batta)⁵³ és „Batha” írásmóddal a nemes családok jegyzékében⁵⁴ is.

A magyar történelmi nemesség családneveinek listája 54 B... Nagy családot tartalmaz.⁵⁵

A Zemplén megyei nemesi jegyzék 4 B... Nagy családot említ: Bányai Nagy Megyaszóról, Bélteki Nagy Bodrogkeresztúrról,

⁴⁹ 1845. évi nemesi bizonyoságlevél, amit az anyakönyvi bejegyzések megerősítenek

⁵⁰ Magyar jogtörténet, szerk.: Mezey Barna, Osiris, 1997., 98. old.

⁵¹ <http://www.macse.org/society/betegsegek.php>

⁵² https://familysearch.org/search/collection/results?count=20&query=%2Bgivenname%3AAlidia~%20%2Bsurname%3Anagy~%20%2Bbirth_year%3A1780-1788~&collection_id=1858355

⁵³ <http://www.hungaryexchange.com/database/zemplen/elenchus/b/b016.jpg>

⁵⁴ nobilitashungariae. A magyar történelmi nemesség családneveinek listája

Edited by / szerkesztette Steven Tötösy de Zepetnek CLCWeb: Comparative Literature and Culture (Library): <<http://docs.lib.purdue.edu/clcweblibrary/nobilitashungariae>> West Lafayette: Purdue University Press, 2010. ISSN 1923-9580

2. version 12.08.2010 verzió 2.

Archived in Electronic Collection, Library and Archives Canada <<http://epe.lac-bac.gc.ca/100/201/300/nobilitashungariae/index.html>>

⁵⁵ Nagy de Bábahalom, Nagy de Báboczka, Nagy de Baczkamadaras, Nagy de Baczon, Nagy de Badak, Nagy de Bagacs, Nagy de Bagamér, Nagy de Bágyon, Nagy de Bajon, Nagy de Baldon, Nagy de Balmazújváros, Nagy de Balyak alias Kovács, Nagy de Bánd, Nagy de Bánka, Nagy de Barátosfalva, Nagy de Bércza, Nagy de Bárd, Nagy de Bátoriszív, Nagy de Beda, Nagy de Belényes, Nagy de Bélmegyer, Nagy de Béltek, Nagy de Bély, Nagy de Bere, Nagy de Beregszász, Nagy de Berkesz, Nagy de Berzéte, Nagy de Bessenyi alias Farkas, Nagy de Besztercze, Nagy de Bethlenfalva, Nagy de Bikfalva, Nagy de Birólakház, Nagy de Bodóközujfalva, Nagy de Bogachó, Nagy de Bogánfalva, Nagy de Bogát, Nagy de Bogdánd, Nagy de Bognád, Nagy de Bogyoszló, Nagy de Bonczodföldre, Nagy de Borosjenő, Nagy de Borsa, Nagy de Borzova, Nagy de Bozás, Nagy de Bozor, Nagy de Bögöz, Nagy de Bölcs, Nagy de Bölön, Nagy de Böny, Nagy de Bözök, Nagy de Branyicska, Nagy de Bücsu, et Gyarmat, Nagy de Budormeryts, Nagy de Búzásbesenyő

Borbély Nagy Megyaszóról és Sárospatakról, valamint Böszörményi Nagy Olaszliszkáról és Tokajból⁵⁶. Közülük azonban a csupán a Bélteki Nagy család szerepel az országos jegyzékben.

Tehát B. Nagy Lídia vezetékneve feltehetően az alábbiak közül kerül ki, s egyúttal azt is meg kell állapítsuk, hogy születését nem, vagy nem megfelelően jegyezték fel az anyakönyvbe:

- Batta,
- Böszörményi Nagy,
- Bélteki Nagy,
- Bányai Nagy vagy
- Borbély Nagy.

Egy kicsit tegyük félre a „B. Nagy” problémát, s nézzük meg gesztelyi Nagy István és B. Nagy Lídia, mint „közép sorsú polgári szülék”⁵⁷ gyermekeit (Olaszliszka):

1. Mária (1804. 02. 24., keresztszülei: nemes Bata István, nemes ifj. Batkai Andrásné, nemes Bodolai Susanna; meghalt 1808. március 14., 4 évesen.)
2. Ersebet (1805. 10. 31., keresztszülei: nemes Tóth István és felesége Szakasi Susanna; meghalt 1810. október 7.)
3. Lídia (1808. 02. 04., keresztszülei: nemes H. Czeper János és felesége nemes Bihari Clara, meghalt 1810. november 14.⁵⁸)
4. István (1810. 11. 05., keresztszülei: Szabó Mihály és nemes Batka Mária)
5. László (1812. 07. 21., keresztszülei: Kovács János nótárius⁵⁹ és nemes Láby Julianna)
6. Ferenc (1814. 07. 23., keresztszülei: nemes Bata János és felesége Révész Zsuzsanna; meghalt 1815. március 9.)
7. János (1816. 06. 06., keresztszülei: nemes és nemzetes B. Nagy Mihály és felesége Nánási Mária; meghalt 1821. június 8. 5 évesen, hektikában)
8. Gábor (1820. 04. 08., keresztszülei: nemes és nemzetes B. Nagy Mihály és felesége Nánási Mária; meghalt 1821. július 26. 2 évesen hektikában)
9. Gedeon (1823. 10. 05., keresztszülei: nemes és nemzetes B. Nagy József Úr és felesége nemes és nemzetes Kovács Julianna asszony; meghalt 1825. augusztus 28. 2 évesen „vérbe” – vérhas járványban)

⁵⁶ A nemesi jegyzék és az anyakönyvek összevetése alapján.

⁵⁷ Protestáns egyházi és iskolai lapok, 26. évf., 1877-12-02, 48. szám, Necolog, írta: Terhes Barna

⁵⁸ Ersebet és Lídia halálának időpontja igen közel esik egymáshoz, az anyakönyv mindkét esetben csak annyit közöl, hogy „nemes Nagy István leánya 3 évesen”.

⁵⁹ jegyző

10. Máté (1825. 09. 26., keresztszülei: nemes és nemzetes B. Nagy József Úr és felesége nemes és nemzetes Kovács Julianna asszony)
11. Lídia (1828. 05. 31., keresztszülei: nemes és nemzetes B. Nagy József Úr és felesége nemes és nemzetes Kovács Susanna⁶⁰ asszony; meghalt 1829. október 12. 1,5 évesen sínlődésben)
12. Borbála (1829. 12. 20., keresztszülei: tisztelendő Nagy József Úr, Kereszuti ?Kafiz Úr, nemes Kovács Jánosné)

Az első, amit érdemes megjegyezni, az, hogy a keresztszülők között van mind Bata, mind B. Nagy. Tisztelendő nemes és nemzetes B. Nagy József Úr a Böszörményi Nagy család tagja volt⁶¹; s keresztkomasági⁶² viszonyban állt B. Nagy Mihállyal, ami a két család szoros kapcsolatára utal. A fentiek alapján leszűkítettem a kört, s megállapítottam, hogy B. Nagy Lídia vezetékneve vagy Bata, vagy Böszörményi Nagy volt. Amennyiben ez utóbbi fedti a valóságot, akkor Mihály, József és Lídia annak a Böszörményi Nagy Mihálynak voltak a leszármazottai, aki Tolcsva mezővárosából érkezett, s nemességét 1732-ben igazolta Zemplén vármegye előtt.⁶³ Itt muszáj említést tenni arról, hogy a Magyar Nemzeti Levéltár – nem teljes! – címereslevél adatbázisa két Böszörményi Nagy család nemeslevelét őrzi. Az egyiket Bethlen Gábor erdélyi fejedelem adta ki 1626-ban Gyulafehérvárott B. N. Albert, János és Márton részére, a másikat II. (Habsburg) Ferdinánd 1635-ben Sopronban B. N. Gergely, György és Péter részére⁶⁴. Ez utóbbit Szabolcs vármegye hirdette ki; érdekessége, hogy a levéltár közlése szerint a címereslevélen az eredeti neveket kitörölték, s mászt hamisítottak a helyébe. Mindenesetre a címer igen hasonlít a szabolcsi Böszörményi Nagy család által használt címerre...

⁶⁰ téves bejegyzés, helyesen: Julianna

⁶¹ közvetett bizonyíték alapján: 1817. 04. 16-án született Áron fia a későbbiekben mind Böszörményi, mind Nagy, mind Böszörményi Nagy néven szerepel az anyakönyvben 1840-70 között.

⁶² Egymás gyermekeinek keresztszülei voltak.

⁶³ <http://www.hungaryexchange.com/database/zemplen/elenchus/n/n012.jpg>

⁶⁴ „11. Böszörményi Nagy Gergely s fia György és Nagy Péter, II. Ferdinándtól Sopronban, 1635. január 12-én nemességre emeltetnek következő címerrel:

Kék paizsban, hármaz zöld halmon jobbra fordult, ágaskodó, kettős farkú, első lábait ragadozásra nyújtott arany oroslán. Sisakdísz: pánczélos ifjú vitéz növekvőn, bal kezét csipőjére támasztja, jobbában kardot tart. Takarók: arany-kék, fejér-vörös.”

In.: □ Dr. Komáromy András és Pettkó Béla (szerk.): Nagy Iván családtörténeti értesítő 2. (1900) • II. Kisebb rovatok • Tárca • Címeres levelek Bereg vármegye levéltárában. Közli: Szent-Imrey Tamás, http://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Csaladtortenetiertesito_1900/?query=SZO%3D%28%22b%C3%B6sz%C3%B6rm%C3%A9nyi%20nagy%22%29&pg=181&zoom=h&layout=s

65

66

A második, amit meg kell jegyezni, az az, hogy a hektika, a sínlődés és a TBC egy és ugyanazon betegség; s láthatjuk, hogy ezt a generációt erősen megtizedelte. Sőt, még a családfőt, gesztelyi Nagy Istvánt is ez a kór vitte el 1844. augusztus 6-án, 67 éves korában.

Tekintsük át azokat a gyermekeiket, akik nem haltak meg fiatalon:

1. Máté: haláláról nem találtam bejegyzést, de házasságkötéséről sem; feltehetően vagy meghalt – csak elfelejtették anyakönyvezni az eseményt – vagy másik településre költözött.

2. Borbála: 1846. január 5-én feleségül ment Csornai Katona Istvánhoz, a bejei (Behynce, Gömör megye) lelkipásztor fiához. Az esküvői tanúk a bátyjai (István és László) és nemzeti Pap László voltak. Családjával Olaszliszkán telepedett le, az alábbi gyermekei születtek:

2.1. Susánna 1849. november 1.

2.2. Kálmán 1851. július 23.

2.3. István 1854. június 30.

2.4. József 1857. január 22.

⁶⁵http://kep.adatbazisokononline.hu/apex/f?p=100:17:0:::17:P17_IMGP_ID,P26_PRJ_ID,P17_IMG_IDS:453773,93,295379;295384;295390;295425;295464;295501

⁶⁶http://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Borovszky_Szatmar/?query=SZO%3D%28%22b%C3%B6sz%C3%B6rm%C3%A9ny%20nagy%22%29&pg=598&zoom=h&layout=s In: Borovszky: Szatmár vármegye

- 2.5.Pál 1858. december 16.
- 2.6.Susánna 1861. március 25.
- 2.7.Pál 1865. február 11.
- 2.8.Bertalan 1867. 07. 18.
- 2.9.Lajos 1870. 07. 04.

3. László: A törvényes öröklés értelmében ő maradt az atyai házban és folytatta a gazdálkodást. Szabó Esztert vette nőül, s az alábbi gyermekei születtek:

3.1.Menyhárt 1841. 02. 06. (meghalt 1841. 02. 16. himlőben)

3.2.Ersébet 1843. 10. 31.

3.3.Eszter 1846. 08. 13.

3.4.Bertalan (1850. 10. 27., Olaszliszka – 1910.04.12., Zaláta), a zalátai lelkipásztor, felesége Fülöp Róza, gyermekei: Bertalan (1878 08. 14., Beczefa)⁶⁷, László (1979) és Ilona (1883).

Bertalan 1894. november 2-án nyújtott be fellebbezést a lelkészi díjlevél átalakítása tárgyában.⁶⁸ Kérelmét a felső-baranyai ref. egyházmegye határozata azzal a kiegészítéssel hagyta helyben, hogy a fa kemény fa legyen s amennyiben ez tölgyfában szolgáltattnék be, az csak egészséges minőségű hasáb tölgyfa lehet; mert a dolog természetéből folyik, hogy a természetbeni szolgalmányok mindenkor jó minőségű terményekben teljesítendőek. A Dunamelléki Református Egyházkerület (1905) Jegyzőkönyve (Névtár) említi, mint Zaláta község lelkipásztorát. Jótékonyági adakozóként az ő neve is több esetben feltűnt, például az országos Protestáns Árvaház javára 1894-ben.⁶⁹ Hosszas szenvedés után 1910. 04. 12-én hunyt el.⁷⁰

3.5.Susánna 1855. 10. 28. (1874. 02. 17-én ment férjhez Bodrogolasziban Balsai Ferenc liszikai földműveshez, mint „liszkai származású árva bodrogolaszi lakos”. Gyermekei:

3.5.1. Bertalan 1876. 04. 05.

3.5.2. Zsuzsanna 1883. 03. 24.)

László 1863. június 28. napján halt meg Liszván, mint a liszkai 113. számú házban lakó „földműves”. Halálának oka

⁶⁷ gyermekeivel együtt szerepel az igazolt nemesek névsorában: Gerő József: A M. Kir. Belügyminiszter által igazolt nemesek 1867-1937 (Budapest, 1938) Az igazolt nemesek névsora

⁶⁸ Dunamelléki Református Egyházkerület Jegyzőkönyve 1892-1895. • 1894. október 27.

⁶⁹ Protestáns egyházi és iskolai lapok - 38. évfolyam - 1895. • 1895-01-17 / 3. szám

⁷⁰ Protestáns egyházi és iskolai lapok - 53. évfolyam - 1910. • 1910-04-24 / 17. szám

meglehetősen szokatlan, soha nem találkoztam hasonlóval: „szakadás”. Rögtön eszembe jutott, mit írt Gesztelyi Nagy Zoltán gesztelyi Nagy István haláláról: „Dédapánkat aránylag fiatalon halálra öklelte egy bika. A falu még mindig azt beszéli erről, hogy büszke ember volt, senkinek sem tért ki. A valóság az, hogy temetésről jött hazafelé, egy kis közön át, pirosruhás lányok kísérték, a bika ezekre vadult meg, ő pedig a testével védte meg őket. Így még szebb halál.” Az már bizonyítást nyert számomra, hogy gesztelyi Nagy István, ennek a Lászlónak a testvére végelgyengülésben halt meg. Ám egy ilyen történet valóban könnyen megmarad a családi krónikában, mert mindenki megjegyzi; így adja magát a feltételezés, hogy a bika áldozata nem István, hanem László volt.

Felesége, Szabó Eszter 1870. október 25-én halt meg szívszélhűtésben, mindössze 51 évesen. A 15 éves, árván maradt leányukat, Zsuzsannát nagybátyja, István, a bodrogolaszi lelkipásztor vette magához⁷¹.

4. István, aki Bodrogolaszi község lelkipásztora lett.

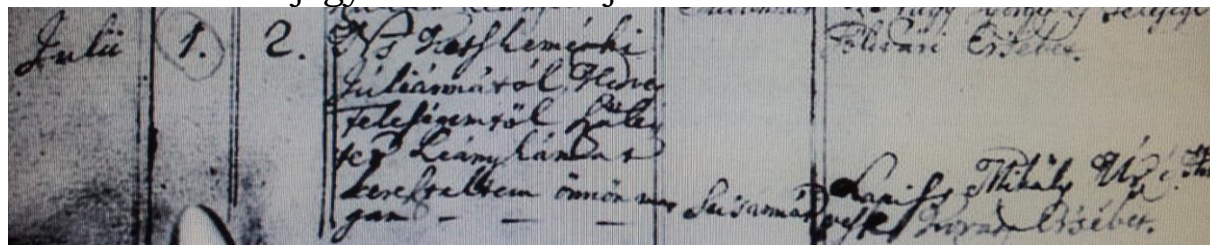
⁷¹ Bodrogolaszi házassági anyakönyv 1774. 02. 17.

BODROGOLASZI 1840 – 1877

István a híres Sárospataki Református Kollégium diákja volt; az iskolát 1835-ben fejezte be kitűnő eredménnyel⁷²; neve ekkor a kollégiumból távozó tógátusdiákok névsorában szerepelt⁷³. A feljegyzés közli, hogy 1835. január 28. napján hagyta el a kollégiumot, III. éves tógátusdiákként, úti célja Szerencs volt, ahol rectori (segédpapi) beosztásban alkalmazták Marikovszky Menyhért lelkipásztor mellett. Ugyanezen év február 23. napján már a szerencsi házassági anyakönyv tanúként jegyezte nemes Nagy István rectort. Innét feltehetően rögtön Tállyára távozott, ahol szintén segédlelkészi hivatalt töltött be. 1839-ben még a Tállyai anyakönyv úgy említette, mint „tisztelendő Nagy István helybéli káplánt”. 1841 április 24-től haláláig a csekély jövedelmű s népességű bodrogolaszi egyházban szolgált, mint választott „rendes lelkész.”⁷⁴

Még ebben az évben⁷⁵ feltehetően Bodrogolasziban tartotta meg esküvőjét Nagy Zsuzsannával.

Nagy Zsuzsanna 1815. július 1-én született Szerencsen,⁷⁶ amint azt az alábbi bejegyzés is tanúsítja:

„1815. július 2. Ns. (nemes) Ketskeméthy Júliannától Kedves Feleségemtől Született Leánykámot kereszteltem önnön magam – Súsannát – Lapiss Mihály Úr és Hitvесе Kovács Ersébet (keresztszülők)”. Bejegyezte: Nagy Mihály lelkész.

Nagy Mihály 1801. április 19-én távozott a Sárospataki Református Kollégiumból, mint tarpai segédlelkész (rector).⁷⁷ 1803-tól feljebb lépett a ranglétrán, egy gyülekezet lelkipásztora lett.⁷⁸

⁷² Protestáns egyházi és iskolai lapok, 26. évf., 1877-12-02, 48. szám, Necolog, írta: Terhes Barna

⁷³ A Sárospataki Református Kollégiumból távozó tógátusdiákok 1783-1871/72; Forrásközlés; Sajtó alá rendezte Ugrai János; Lektorálta és a latin bejegyzések átírásában közreműködött: Dienes Dénes

⁷⁴ Protestáns egyházi és iskolai lapok, 26. évf., 1877-12-02, 48. szám, Necolog, írta: Terhes Barna

⁷⁵ Protestáns egyházi és iskolai lapok, 26. évf., 1877-12-02, 48. szám, Necolog, írta: Terhes Barna

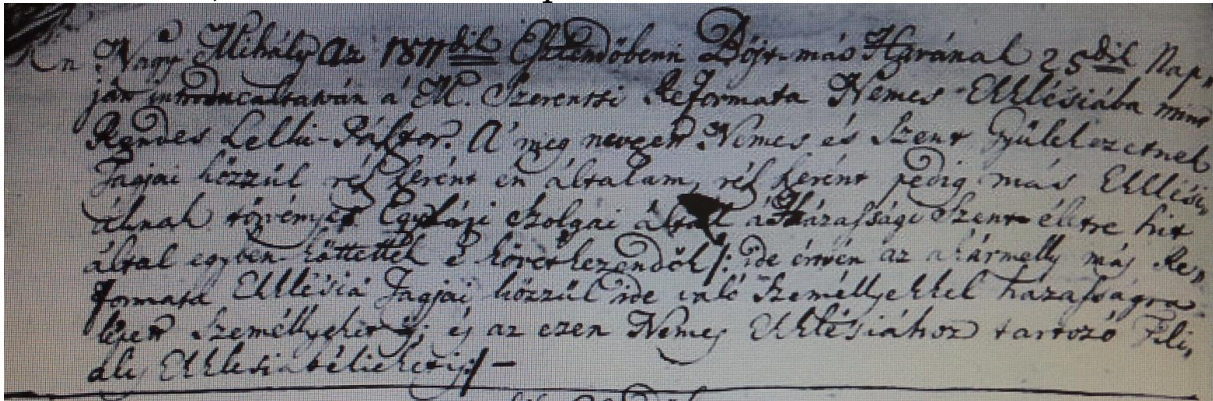
⁷⁶ 16/1883. tiszamogyorósi református anyakönyv, halálzási rovat, 1883. 12. 10. és Pozbai Dezsőné: Bodrogolaszi története, 326. old., szerencsi református születési anyakönyv, valamint dédnagyapám feljegyzése

⁷⁷ A Sárospataki Református Kollégiumból távozó tógátusdiákok 1783-1871/72; Forrásközlés; Sajtó alá rendezte Ugrai János; Lektorálta és a latin bejegyzések átírásában közreműködött: Dienes Dénes

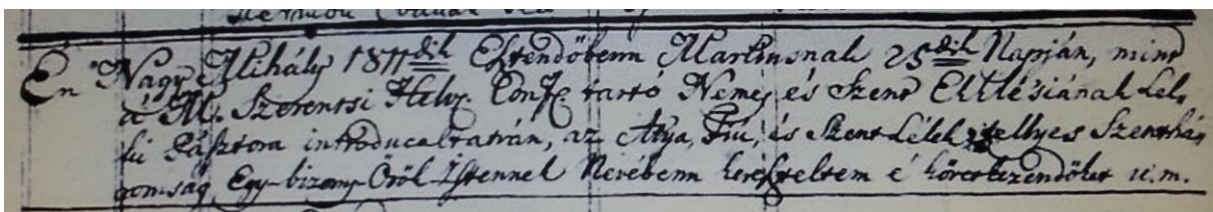
⁷⁸ Szerencsi református halotti anyakönyv, 1828. febr. 16.

Valószínűleg ezen az – általunk egyelőre ismeretlen – helyen házasodott, majd 1808 májusában Prügyre⁷⁹ került, mint rendes lelkész. 1810. december 31-én Prügön tartották keresztvíz alá Nagy Mihály és Nemes és Nemzetes Kecskeméti Julianna Asszony András nevű fiát⁸⁰.

Prügön 1811. március 18. napján még keresztelési szertartást végzett. 1811. március 25 – én azonban már beiktatták Szerencsen, mint rendes lelkipásztort.

„Én Nagy Mihály az 1811-dik Esztendőben Bőjt-más Havának 25-dik Napján introducaltatván a M. Szerentsi Reformata Nemes Ekklesiába mint Rendes Lelki – Pásztor. A meg nevezett Nemes és Szent Gyülekezetnek Tagjai között rész szerént én általam, rész szerént pedig más Ekklesiáknak Törvényes Egyházi Szolgái által a Házassági Szent életre hit által egyben köttettek e következők /: ide értvén az akármely más Reformata Ekklesia Tagjai Közzül ide való személyekkel házasságra lépett személyeket is, és az ezen Nemes Ekklesiához tartozó Filiális Ekklesiabélieket is: /”

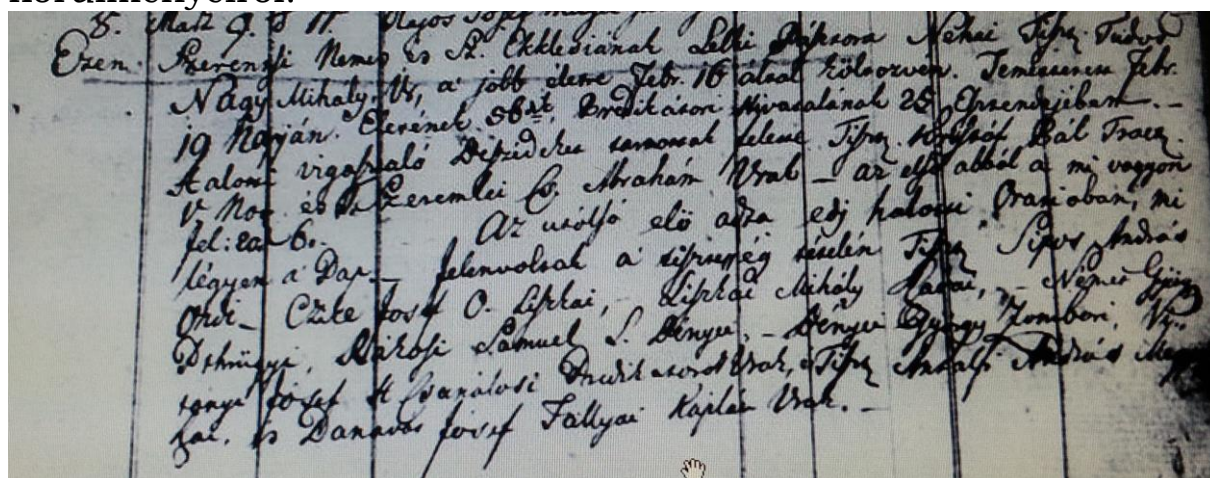
„Én Nagy Mihály 1811-dik Esztendőben Martiusnak 25-dik Napján, mint a M. Szerentsi Helv. Cons. tartó Nemes és Szent Ekklesiájának Lelki Pásztora introducaltatván, az Atya, Fiú, és Szent-Lélek tellyes Szentháromság Egy-bizony Örök-Istennek Nevében kereszteltem é következőket u.m.”

1828. februárjában megbetegedett; január végén – február elején egyre többször vállalta át feladatait a segédlelkésze, Marikovszky

⁷⁹ A TISZÁNINENI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET LELKÉSZEI — A kezdetektől a Millenniumig — Adattár Szerkesztette: Ugrai János, Lektorálta: Dienes Dénes Sárospatak – Tiszaújváros, 2005.

⁸⁰ <https://familysearch.org/ark:/61903/1:1:VKX9-XQC>

Menyhért (aki mellett majd később, 1835-ben leendő veje kezdi meg a lelkészi szolgálatot). A halotti anyakönyv 1828. február 16-dikán kelt bejegyzése tudósít életének, halálának és temetésének körülményeiről:

„Ezen Szerentsi Nemes és Sz. Ekklesiának Lelki Pásztora Néhai Tiszt. Tudos Nagy Mihály Úr, a jobb életre Febr. 16 által költözvén. Temettetett Febr. 19. napján. Életének 56-dik, Predikátori Hivatalának 25-dik Esztendejében. Halotti vigasztaló beszédeket tartottak felette Tiszt. Kristoff Pál Traex. v. Nos. és T. Szeremlei Cs. Abraham Urak – az első abból a mi vagyon fel: zat6.(?) Az utolsó elő adta edj halotti Oratioban, mi légyen a Pap – Jelenvoltak a tisztességtételén Tiszt. Sipos András Ondi – Czike József O. Liszkai, Liszkai Mihály Radai, Németh György Prügyi, Rákosi Sámuel L. Bényei, Bényei György Zombori, Vitonyi József H. Csanálosi Pradikatorok Urak, és Tiszt. Antalffy András Megyaszai és Danados József Tállyai Káplán Urak.”

Tehát Nagy Mihály 1772 körül született, bár azt (még) nem tudjuk, hogy hol.

Felesége (nemes Kecskeméti Julianna) 1828-ban még élt, s a bodrogolaszi halotti anyakönyv sem tartalmaz róla bejegyzést 1862. májusa és 1877 között.

Visszatérve gesztelyi Nagy István és Nagy Zsuzsanna házasságára, három gyermekük született:

1. Lajos 1844. április 11.,
2. István 1853., és
3. Kálmán 1856. szeptember 15.

Az 1862 előtti anyakönyvek megsemmisültek, a töredékeket ugyan kérésre átnézték a Sárospataki Református Levéltárban, de további testvéreknek nem maradt nyoma. Az 1862 utáni halotti és házassági bejegyzések sem tartalmaznak információt. A három fiú esetében a szülők névválasztására láthatóan rányomta a

bélyegét a nagypolitika: a közeli Monokról származó Kossuth Lajos a politikai élet nagy népszerűségnek örvendő alakja volt az 1840-es években.⁸¹ István egyszerűen megörökölte édesapja keresztnévét a '48-49 utáni időszakban, mikor a politikai közélet haldoklott, az emberek pedig bezárkóztak a szűk családi körbe. Az '50-es évek második felétől a Teleki László és Tisza Kálmán⁸² nevével fémjelzett Határozati Párt tömörítette az ellenzéket és képviselte a 48-as eszméket. A gesztelyi Nagy család másik ága tevékenyen is részt vett a szabadságharcban (a Tokajban '48-tól választott főbírói tisztséget betöltő József⁸³ és fiai: Gerzson – egy, az 1867-es kiegészítést elítélő vers szerzője⁸⁴, és Gyula 48-as honvéd⁸⁵).

1862. május 5-dik napján hatalmas tűzvész pusztított a faluban: elhamvadt 60 lakóház, a református paplak és használhatatlanná vált a templom. Gesztelyi Nagy István így vall⁸⁶ erről:

„Engem körülményeim Liskára készítettén, azon időben mentem. Csupán az Egyház Ládája mentetett meg, az is csak a feleségem által, mert egy lélek sem volt otthol. Megégett mindenünk, élelmünk, könyveink, bútoraink, semmink sem maradt a rajtunk valón kívül. Megégték az Anyakönyvek is. Csak nagy bajjal tudtunk későbbben az 1846-ban kötött újabb anyakönyvet megmenteni. Petrahai lakosoknak lehet köszönni, kik kérésre szigonnyal vették ki már körül égve az égő lángok közül. A lakosok némelyike a szőlők alatti borházba költözött. Iskola tanítónk az udvarán megmaradt veremhez hasonló pincébe hatodmagával, családom Liskára házamhoz, én az Uraság egyik tisztjénél húzódtunk meg.”

„Szomorú sors érte a B. Olaszi ref. egyházat 1862-dik év május 5-én. A helység nagy részével – mely leginkább a protestáns hiveket sujtotta – minden melléképületeikkel a Papi és Iskolatanítoi lakok az iszonyú tűzvész martalékai lettek. Az iszonyuan dühöngő szél segítvén a tűz terjedését egypár ora alatt mindent megemésztett, romba és hamuba döntött – óltásról, valaminek megmentéséről gondolni sem lehetett – földig leégtek a különben is paticsból készült lakok. Meg égett mindenünk, élelmünk, ruházatunk, könyveink, butoraink. Meg égtek az Anyakönyvek is – Én abban az időben otthol nem lehetvén, csak nagy bajjal tudtam a későbbben – 1846 – kötött újabb anyakönyvet a vég enyészettől meg menteni –

⁸¹ http://hu.wikipedia.org/wiki/Kossuth_Lajos

⁸² http://hu.wikipedia.org/wiki/Tisza_K%C3%A1lm%C3%A1n

⁸³ Bencsik János: Kapitalizálódó gazdaság, polgárosodó társadalom (Officina Musei 13. Miskolc, 2003) • II. MEGINDUL AZ ÉLET, 17.o

⁸⁴ Nyír, 1867 (1. évfolyam, 1-13. szám) • 1867-12-29 / 13. szám

⁸⁵ Budapesti Hírlap, 1899 (19. évfolyam, 272-302. szám) • 1899-10-31 / 302. szám

⁸⁶ Pozbai Dezsőné: Bodrogolasi története, 428. old.

's hogy ez is megmentetett Petrahai lakos Gyana József és Kállai István Uraknak lehet mint szintén Petrahoi ref. lelkész tisztó Horkay György Urnak azt köszönni – kik kérésemre szigonyyal vették azt ki egészen már akkor körül égve az égő lángok közül. Kevés hasznát lehet venni. – Nem maradt nekem egy darab könyvem – egy Bibliám egy imádságos könyvem sem – nem maradt egy falatom. Hogy én és családom fehér ruháinkat magunkról leválthassuk csak a könyörületesség útján lehetett tennünk. – A lakosok némelyike a szőlők alatti borházakba költözött. Iskola tanítom egy az udvarán meg maradt veremhez hasonlító pinczébe hatodmagával – Családom Liszkára házamhoz én az Uraság egyik tisztjénél huzodtunk. Oly siralmas lett helyzetünk, hogy azt leírni nem, csak Isteni Kegyelem által békésen tűrni lehetett. Biztosítva az egyházi épületek oly csekélységbe voltak /- összesen pap és isk. lak – a mellék épületekkel 400 fr -/ hogy az a mester emberek kívánságukat sem volt képes ki elégíteni. ...”⁸⁷

A handwritten manuscript snippet in cursive script, likely from a church register or diary. The text is written in Hungarian and mentions the year 1862 and the location of Petraha. The handwriting is dense and somewhat difficult to read due to the cursive style and some fading.

Az idézet jól rávilágít arra, hogy milyen elkésérítő helyzetbe került Bodrogolaszi, ezzel együtt a lelkész és családja is. Gesztelyi Nagy István azonban nem adta fel a küzdelmet: a szomszéd egyházközségekhez, illetve a földesúrhoz (Lónyay Gáborhoz) fordult, országos segélygyűjtést eszközölt, amelyeknek köszönhetően november első napjaira elkészült az iskolaépület és a paplak.⁸⁸

⁸⁷ Presbiteri jegyzőkönyvek, Sárospataki Levéltár, Jelzet: R. A. IV. 4/10.

⁸⁸ Protestáns egyházi és iskolai lapok, 26. évf., 1877-12-02, 48. szám, Necolog, írta: Terhes Barna

Az 1869. évi népeesség és vagyonösszeírás szerint a paplak a Nagy utca 55. szám alatt állt Bodrogolasziban. Felsorolta a családtagokat név, születési hely, idő, vallás és családi állapot szerint:

1. Tdó (tisztelendő) Nagy István, férfi, született 1810, református, nős, lelkész, lakóhelye Bodrogolaszi, született Olaszliszkán;
 2. Nagy Zsuzsanna, nő, született 1821 (helyesen 1815!), református, férjezett, háztartásbeli, lakóhelye Bodrogolaszi, született Szerencsen;
 3. Tdó (tisztelendő) Nagy Lajos, férfi, született 1844, református, nős, segédlelkész, lakóhelye Bodrogolaszi, született Bodrogolasziban, tartózkodási helye: a Szabolcs megyei Dombrádon segédlelkész;
 4. Nagy István, férfi, született 1852 (1853!), református, nőtlen, tanuló a Pataki Kollégiumban, lakóhelye Bodrogolaszi, született Bodrogolasziban, tartózkodási helye: Pataki Kollégium;
 5. Nagy Kálmán, férfi, született 1856, református, nőtlen, tanuló Patakon, lakóhelye Bodrogolaszi, született Bodrogolasziban, tartózkodási helye: Patakon;
- valamint évi bérrel egy férfi béres, két női cseléd, akik a parókián laktak.

A paplak 3 szobából, 1 kamrából, 1 konyhából, 2 istállóból és 1 csúrból állt. Állatállományuk 2-3x nagyobb volt, mint általában a falusiaknak: 2 ökörrel, 3 tehénnel, 7 borjúval, 5 sertéssel, 6 méhkassal rendelkeztek.⁸⁹

A lelkész élete csendes munkálkodással telt. Élete utolsó éveit egyházközségi és anyagi gondok nehezítették meg: a falu lakosai 1871 és 1875 között nem fizették meg az adót a lelkész és a tanító földjei után, ami 225 forint 42 krajcár adóhátralékot és 220 forint kamattartozást jelentett. Félték a felelősségre vonástól, ezért nem akadt vállalkozó a gondnoki és az egyházi tisztség betöltésére. Ráadásul sem a tanító, sem a lelkész nem kapta meg tőlük a munkájáért járó fizetést. A helyzet egyre jobban elmérgesedett, 1877-re a falusiak konkrétan megtagadták a lelkész és a tanító adójának megfizetését, az egyházszervezet felállítását. Lónyay Ödön földesúr felajánlotta a mindinkább gyengülő lelkésznek, hogy amennyiben segédlelkész tartására hajlandó, akkor ő (Lónyay) a segédlelkészt mint házi tanítót alkalmazza és koszttal ellátja.⁹⁰

⁸⁹ közli: Pozbai Dezsőné: Bodrogolaszi története, 326. old.

⁹⁰ Pozbai Dezsőné: Bodrogolaszi története, 429. old.

Gesztelyi Nagy István még ebben az évben, november 7. napján, 67. életének betöltése után 2 nappal végelgyengülésben elhunyt. November 9-én temették el Bodrogolasziban Abaházy József lizskai és Terhes Barna sárospataki lelkész közreműködésével. (Terhes Barna készítette el a Nekrológiát is, mely megjelent a Protestáns Egyházi és Iskolai Lapokban). Sírköve sajnálatos módon nem maradt fent a falu közös református-katolikus temetőjében, ugyanis a helyi szokás szerint homokkőből készített síremlékek olyannyira erodálódtak az elmúlt 150 év során, hogy olvashatatlaná váltak, így kidobásra kerültek. Maga a református templom egy aprócska, fehérre meszelt, egyszerű épület, melynek díszei a vörös szőnyeg, a szószék és az orgona. Az úttól két öreg gesztenyefa-sor között közelíthető meg egy üres, füves telken lefektetett betonjárdán; a bejárata nem az út felé néz.

Látkép az útról

A lelkész halála után családjára el kellett, hogy hagyja a paplakot. Felesége, „életének 36 évi hű társa”⁹¹ középső fiához, Istvánhoz költözött Tiszamogyorósra, s hét évvel élte túl férjét. Nagy Zsuzsanna 1883. december 10. napján hunyt el Tiszamogyoróson 68 éves korában, vízkór (ödéma) következtében. Két nappal később temették el ugyanitt, Molnár Miklós eperjeskei lelkész és Rác Gyula segédletével. Halotti bejegyzése István fia kézírásával olvasható a tiszamogyorósi anyakönyvben:

1883. 10. Dec. 10. Nagy Zsuzsanna, Nagy István felesége / Tiszamogyorós sz. nő 68 éves. Vízke

⁹¹ Protestáns egyházi és iskolai lapok, 26. évf., 1877-12-02, 48. szám, Necolog, írta: Terhes Barna

GYERMEKEIK, UNOKÁIK SORSA

1. GESZTELYI NAGY LAJOS (1844. 04. 11., Bodrogolaszi – 1897. 01. 07., Encsencs), felesége Harsányi Zsófia, majd Bacskai Eszter.

Lajos volt a bodrogolaszi lelkész legidősebb fia. Gesztelyi Nagy Zoltán ekképp emlékezett meg róla családtörténeti írásában:

„Dédapánknak három fia volt: Lajos, István és Kálmán. Most nézzük az ő történetüket sorra. Utoljára nagyapámét, Istvánét.

Mindenekelőtt nagyapámról és két testvéréről néhány közvetlen szót. Mindhárman papok voltak, ugyanannak az egyházmegyének a gyűléseire jártak. Részben hanghordozásukkal, kisebb részben természetükkel kivívták maguknak a Kis Veszett, Nagy Veszett és Csendes nevet.

Lajos volt a nagy veszett. Két méternél jó pár centivel magasabb, százharmincnyolc kiló, hangja betöltött egy legelőt is. Encsencsen pap lett. Állítólag szerelmi bánatában, de mindenképpen valami nagy meghasonlás miatt aránylag fiatalon kiugrott a torony ablakán és halálra zúzta magát.”

Lajos Sárospatakon végezte iskoláit, 1865 – ben⁹² lépett ki az alma mater kapuján, mint rector, s rögtön a szabolics megyei Dombrádra került segédpapi alkalmazásba.

⁹² A Sárospataki Református Kollégiumból távozó tógátusdiákok 1783-1871/72; Forrásközlés; Sajtó alá rendezte Ugrai János; Lektorálta és a latin bejegyzések átírásában közreműködött: Dienes Dénes

Dombrádon nősült 1867. június 4. napján: nemes Harsányi Zsófiával (nemes Harsányi Péter és nemes Katona Anna leányával) kötött házasságot. Ebből a házasságból kilenc gyermek született. Dombrádról Szakolyra, majd Piricsére (1871. március 31 – 1877. augusztus 30.)⁹³ kerültek, ahol a családfő már rendes lelkészi hivatalba töltött be. 1877. szeptemberében választotta meg őt az encsencsi református egyház lelképásztornak.⁹⁴ Egy viszonylag nagy lélekszámmal rendelkező⁹⁵ község új, 1872-ben épült paplakjába⁹⁶ költözött be feleségével és – ekkor még – négy gyermekével.

A Protestáns egyházi és iskolai lapok tanúsága szerint rendszeresen részt vett testvéreivel együtt adakozásokban, valamint mondott gyászbeszédet Nemes Benjámint lelkész temetésén.

Mint a család legidősebb férfi tagja, őrizte az armálist és a családi levéltárat. Fennmaradt egy gesztelyi Nagy Bertalan református lelkész úrnak címzett 1887. március 29-én kelt levél⁹⁷, melyben említés esik arról, hogy Nagy Lajos encsencsi református lelkész úr a legelső között⁹⁸ beküldte a család genealógiáját, a zemplén megyei nemesi bizonyítványt és az armálist. Az országos levéltár 1886-ban kivonatot készített az iratokról, majd visszajuttatta a feladónak őket⁹⁹.

1886 és 1891 között anyagi helyzete destabilizálódott, amire az enged következtetni, hogy „az encsencsi igen népes családú lelkész” ezekben az években külön segílyt kapott az egyháztól.¹⁰⁰

1892. február 2. napján váratlanul elveszítette feleségét, aki szívszélhűdés következtében alig 45 évesen hunyt el. Legidősebb gyermekük 25, legfiatalabb mindössze 4 éves volt ekkor. Harsányi Zsófiát 1892. február 3. napján Encsencsen temette el Nagymáté Albert kislétai és Szabó Lajos nyírbátori lelképásztor. Lajos hamarosan újra nősült: a volt helyi tanító rokonát, az özvegy, 40 éves Bacskai Esztert vette el¹⁰¹.

⁹³ A Lelki Tanítók neveik 's hogy hány esztendeig tanítottak; Piricsei Református Parókia

⁹⁴ Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 20. évfolyam, 1877. 09.23. - 38. szám

⁹⁵ Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 20. évfolyam, 1877. 09.23. - 38. szám

⁹⁶ <http://www.parokia.hu/lap/encsencsi-reformatus-egyhazi-kozseg/cikk/mutat/bemutatkozas/>

⁹⁷ írta Pauler Gyula országos levéltárnok

⁹⁸ Horváth Sándor: A M. Kir. Országos Levéltárának az 1886-1907. években bemutatott czimeres nemeslevelek jegyzéke (Budapest, 1908) • Előszó

⁹⁹ A Magyar Nemzeti Levéltár tájékoztatása szerint az eredeti paksaméta nem található a levéltár iratai között.

¹⁰⁰ A Magyarországi Reformált Egyház Egyetemes Konventjének Jegyzőkönyve 1877-1887. • 1886. október 18-24., A Magyarországi Reformált Egyház Egyetemes Konventjének Jegyzőkönyve 1887-1890. • 1889. március 21-28. és A Magyarországi Reformált Egyház Egyetemes Konventjének Jegyzőkönyve 1890-1894. • 1891. április 7-12.

¹⁰¹ Helye ismeretlen; nem Encsencsen történt házasságkötés, Paszabon 1895 után szintén nincs nyoma, viszont egyéb hivatalos iratok egyértelműen alátámasztják a házasság létrejöttét.

1897. január 7-én öngyilkosságot követett el: kiugrott a templom toronyából¹⁰². Halála előtt Görömbei Péter nagykállói espereshez (s egyben Barna fia keresztapjához) végrendeletként írott levelében úgy fogalmazott, hogy „bár neki meg kell halnia...”, gyámolítást kért árván maradó nyolc gyermeke számára. Kérte az egyházmegye segítségét, illetve engedélyt adott politikai és egyházi lapok útján történő adománygyűjtésre¹⁰³. Ennek eredményeként 123 forint 69 krajcár könyöradomány gyűjtetett és adatott át a családnak 1897. májusában¹⁰⁴.

Bármilyen oka is volt az öngyilkosságra, meg kell állapítanom (a korabeli megnyilvánulások alapján), hogy a felettese és a református közösség inkább megértő szánalommal, mintsem megbotránkozással vagy elítéléssel kezelte tettét.

A temetésre 1897. január 9. napján került sor Encsencsen, a ceremóniát Görömbe Péter esperes, Nagymáté Albert és Szabó Lajos lelkészek celebrálták¹⁰⁵.

Gyermekei:

1.1. Gerzson (1867. 09. 09. Dombrád – 1940 után¹⁰⁶) keresztzülei Zilahy István kanyári lelkész és Pál Andrásné Hurka Erzsébet voltak – feltehetőleg nem volt gyermeke.¹⁰⁷ Feltehetően Dombrádon élte le az életét gazdálkodóként. 1941-ben még találtam rá utalást, de ez az információ további bizonyításra szorul.

¹⁰² 3/1897. encsencsi állami anyakönyv, halálozási rovat

¹⁰³ Dunántúli protestáns Lap, 1897. febr. 21. Görömbei Péter: Esdő szózat

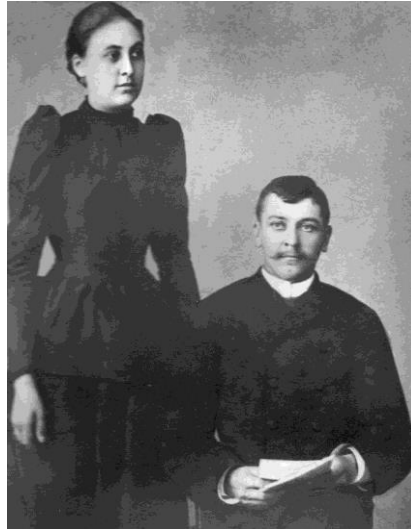
¹⁰⁴ Protestáns egyházi és iskolai lap, 40. évf. 1897-05-16. 20. szám

¹⁰⁵ 1897. református halotti anyakönyv

¹⁰⁶ ifj. gesztelyi Nagy Lajos gyászjelentése alapján

¹⁰⁷ Öccsének, Lajosnak az 1940-ben kelt gyászjelentése nem tesz említést „családról”.

1.2. Erzsébet (Bözsi), (1870.10.30. Szakoly - ?, Kékcse), Erzsébet 1892. április 7-én kötött házasságot Encsencsen a kékcsei lelkésszel, nemes Kézy Andrással.

Leszármazottaik:

1.2.1. Erzsébet (1893. 04. 03., Kékcse – 30 évesen tüdővészben halt meg)

1.2.2. Jolán

1.2.3. András (Bércséplő volt Kékcsen, 3 géppel dolgozott. Sáropatakon végezte el a gimnáziumot, a fémipari szakiskolát pedig Debrecenben. A Diósgyőri Vasgár csoportvezetője volt, később a Budapesti Vegyipari Vegyipari Gyárban rajzolóként, majd az Ármentesítő Társulatnál telefonfelvigyázóként dolgozott. 1920 és 1928 között a kékcsei Hangyát vezette. 1939-ben a községi képviselőtestület tagja volt.)¹⁰⁸

1.2.4. Béla

1.2.5. László

1.3. Lajos (1872. 10. 25. Piricse – 1940. 04. 10. Derecske, szívbénulás)

Keresztszülei Vajda János dombrádi földbirtokos és Heiszler Ilona hajadon voltak. A gimnázium V. osztályának elvégzése után a MÁV-nál írt alá munkaszerződést 1891. március 19-én. Március 26-án lépett szolgálatba, majd a hivatalos esküt október 14-én tette le. Magyar, illetve német nyelven olvasott

¹⁰⁸ Vármegyei Szociográfiák IV. Szabolcs Vármegye, Személyi Adattár, 184. o., szerk.: Dienes István; A Vármegyei Szociográfiák kiadóhivatala, 1939.

és írt. A vasúti állás betöltéséhez szükséges vizsgákat folyamatosan, 1891. decemberéig bezárólag tette le.¹⁰⁹

1893. szeptember 15. és 1896. október 1. napja között szabadságot kapott, hogy a kötelező katonai szolgálatát teljesítse. Leszerelését követően fizetése 420 forint + 150 forint lakbér volt, Selypre (ma Lőrinci) nevezték ki vasúti pénztárnoknak.¹¹⁰

1897. január 11. napján megnősült, felesége a római katolikus Viola Julianna Erzsébet lett, aki egy vasúti kalauz lánya volt. (a vasúti kalauz igen magas rangnak számított akkoriban a vasútnál¹¹¹). Az esküvőn tanúskodtak Lajos nagybátyjai: gesztelyi Nagy Kálmán és Harsányi Ferenc.

1897. május 1. napján előléptették, fizetése 450 forintra emelkedett. 1898-ban már Debrecenben tartózkodott családjával.

1898 és 1906 között Nyírmadára került állomásfőnöknek.

1906 és 1909 között Derecskére helyezték, ahol szintén állomásfőnöki pozíciót töltött be. 1912-ben még a derecskei állomás főnöke volt¹¹², ám még ebben az évben kilépett a szolgálatból, s egy anyakönyvi bejegyzés szerint vendéglőt nyitott az állomáson¹¹³.

Gyermekei:

1.3.1. Viola Lujza (1898.04.08., Debrecen – 1983. Bp.XII./XIV.)

Viola 20 évesen belépett az Irgalmas Nővérek Rendjébe, 20 éven keresztül a tanító - betegápoló apácák életét élte Aurea nővér néven. A háború után kilépett a rendből, s feleségül ment Varsányi Zsigmondhoz. Gyermeke nem született.

1.3.2. Vilma Berta (1899. 10. 03. ? - 1982. Bp.XII./XIV.)

Vilma 1921. február 27-én ment férjhez majoshegyi Daly Jenőhöz Budapesten. Derecskén éltek, két leányuk született: Lenke (1924) és Viola.

1.3.3. László (? - ?) Ékszerkészítő ötvösművészként Olaszországba került, ahol feleségül vette Theresia Bergonzellit. Gyermektelenül halt meg.

1.3.4. Lajos – néhány hónaposan meghalt

1.3.5. Borbála (1906. 07. 14., Nyírmada – 1994. 08. 05., Dáka) Kiss Sándorhoz ment nőül, gyermeke nem született.

¹⁰⁹ MÁV Szolgálati Táblázat

¹¹⁰ MÁV szolgálati táblázat

¹¹¹ apósom szóbeli közlése

¹¹² Magyar vasúti almanach, 1912, Wodiáner Béla

¹¹³ Gábor fiának születési bejegyzésében szerepel a foglalkozása, lakása: „Derecske, Vasúti vendéglő”

1.3.6. Zsófia Klára (1909. 03 01. Derecske ¹¹⁴- 1912. 07 04. Derecske, gyomor és bélhurut)¹¹⁵

1.3.7. Gábor (1912. 08. 26. Derecske – 1984. Dombóvár)
? talán két gyermek?

1.4. Ilona (Ilonka) (1874.12.22. Piricse - 1940 után, ?)
Keresztzülei: gesztelyi Nagy István ibrányi segédlelkész és Nagy Zsuzsanna Balsai Ferenc olaszliszkai földbirtokos neje (édesapja testvére és unokatestvére). Ilonát 1895. július 5-én még keresztanyaként jegyezték be az encsencsi anyakönyvbe, hajadon családi állapotban. 1897 januárja után nővéréhez került Kékcsére¹¹⁶, majd férjhez ment a Zalabán (Bars megye, jelenleg Szlovákia) ténykedő, váci származású református tanítóhoz, Tokody Ferenchez.

¹¹⁴ 72/1909. derecskei állami anyakönyv, születési rovat

¹¹⁵ 123/1912. derecskei állami anyakönyv, halálozási rovat

¹¹⁶ A zalabai Pető Gizi néni naplója; megosztotta leánya, a jelenleg 94 éves Göbölös Irén néni Zalabán.

Elképzelhető, hogy a képen Ilona a szélső hölgy. (Az ülő férfi gesztelyi Nagy István gemzsei prédikátor István nevű fia.) Férjével és két fiával szép családi életet éltek¹¹⁷, mígnem 1923-ban egy járvány következtében elveszítette férjét és fiait. Zalabáról ismeretlen helyre költözött, feltehetően nem maradt élő leszármazottja.¹¹⁸

1.5. Gyula (1878. 04. 11. Encsencs – 1908 előtt, ?) Keresztszülei: Antalfy László szikszói református lelkész és Elek Katalin P. Szabó Ferenc református lelkész neje. A Sárospataki Református gimnázium I. osztályos bentlakó tanulója volt az 1889/90-es tanévben.¹¹⁹ Az 1896-ban részt vett az Erdélyi Önképzőkör munkájában, s egy kollégiumi szobában (XXV. sz.) lakott öccseivel, Bélával és Barnával.¹²⁰ 1897-től teológia szakon tanult tovább, aminek költségeit a Horváth Mária Alapítvány fedezte. Tisztséget vállalt a Hittanhallgatók Egyletében, s lakószobáját megint öccseivel és unokatestvérével, Sándorral osztotta meg.¹²¹ Az 1898-as tanévben a fentiekén túl ösztöndíjat nyert.¹²² III. éves teológus korában az első félév befejezése után eltávozott, többé nyoma nincs, bár az is igaz, hogy az 1900., 1901., illetve 1902. évi iskolai évkönyv nem szerepel az általam ismert adatbázisban.¹²³ Katonaidejét 1899 – 1902 között kellett, hogy letöltse – ámbátor a katonáskodás másoknak sem szolgáltatott okot arra, hogy tanulmányaikat félbeszakítsák. A róla előkerült fotó tanúsága szerint 1900. június 30. napja a kárpátaljai Hársfalván találja (ebben a faluban gyógyfürdő működött, amit tbc, légúti és bélrendszeri hurutok gyógyítására használtak). Katonaképet még készíttetett magáról 21 és 24 éves kora között Munkácson. Gyula feltehetőleg fiatalon, 30. életéve betöltése előtt meghalt, 1900 és 1908 között. Édesapja búcsúlevelében még 8 árvájáról írt 1897. januárjában, ám testvérének, Bélának halálakor (1908. szeptember) a Nyírvidékben megjelentetett gyászírban már hiányzik neve a gyászoló testvérek felsorolásából.¹²⁴

¹¹⁷ Pető Gizi néni naplója olyan részleteket őrzött meg róla, hogy papnak volt a leánya, s megmaradt egy beszélgetéstörredék, amit a férje mondott neki: „Menj a szobába, altasd el fiamat, Béluska lelkemet, és vidd magaddal a mesekönyvet is!”

¹¹⁸ Bátyjának, Lajosnak az 1940-ben kelt gyászjelentése nem tesz említést „családról”.

¹¹⁹ Református főiskola, teológiai akadémia és gimnázium, Sárospatak, 1889; 165. és 193. o.

¹²⁰ Református főiskola, teológiai akadémia és gimnázium, Sárospatak, 1896.

¹²¹ Református főiskola, teológiai akadémia és gimnázium, Sárospatak, 1897.

¹²² Református főiskola, teológiai akadémia és gimnázium, Sárospatak, 1898.

¹²³ Református főiskola, teológiai akadémia és gimnázium, Sárospatak, 1899.

¹²⁴ Nyírvidék, 1908. szeptember 13. 37-dik szám, 7. oldal

1.6. Julianna (1880. 11.18. Encsencs – 1880. 11. 20. Encsencs)
Ez a kislány koraszülött volt, 2 naponan gyengeségben halt meg. Eltemette Bacskay Endre református tanító.

1.7. Béla (1881. 11.15. Encsencs – 1908. 09. 05. Nyírtéth)
Keresztszülei: Nagymáté Albert kislétai lelkész és felesége, Szűk Borbála.

Iskoláit Sárospatakon (VIII. osztályig), majd Pápán (teológia) végezte, ezalatt a református egyház által folyósított segély segítette az önfenntartásban 1902-ig, mikor törölték a segélyezendők jegyzékéből.¹²⁵ Minden évben 150 koronát kapott, kivéve az utolsó évet, mikor 137 korona 50 fillért.¹²⁶ A Pápai Lapok 1906. január 7-ei száma gesztelyi Nagy Béla nagy-peszeki (Velky Pesek, Bars megye, Szlovákia) helyettes lelkész és a pápai Horváth Janka kisasszony eljegyzéséről tudósított. A Pápai Hírlap 1906. január 6-ai száma említést tett arról is, hogy gesztelyi Nagy Bélát teológus korában, mint jeles szavalót, városszerte ismerték.

1906 május 9-én a Borii (Bory, Bars megye, Szlovákia) egyház lelkészhelyettesi állásában erősítette meg az esperes.¹²⁷ Az állás betöltése heves vitára adott okot közte s egy lelkésztársa között.

Horváth Jankával 1906. november 21-én Pápán tartotta meg az esküvőjét. Két főiskolai tanár vállalta a tanú szerepét: lic. Rácz Kálmán és Csizmadia Lajos.¹²⁸

1907. szeptember 22. napján született meg fia (ifj. Béla), Téthen (ma Nyírtét), tehát Béla ekkor már a nyírtéti

¹²⁵ A Magyarországi Reformált Egyház Egyetemes Konventjének Jegyzőkönyve 1902. - 1902. április 29-30.

¹²⁶ A Magyarországi Reformált Egyház Egyetemes Konventjének Jegyzőkönyve 1900-1901. - 1901. április 17-20.

¹²⁷ Dunántúli Protestáns Lap – 17. évfolyam – 1906.

¹²⁸ 115/1906. pápai állami anyakönyv, házassági rovat

református gyülekezet lelkésze volt. Ifj. Béla dr., 1946. 02 16-án halt meg Nyíregyházán feltehetően gyermektelenül 39 éves korában, cukorbetegség és tbc következtében. Halála előtt ügyvédként praktizált.¹²⁹ Belügyminiszteri engedélyt szerzett a „gesztelyi” előnév használatára 1941-ben¹³⁰. Özvegye Ferkó Ilona.

A Pápai Hírlap 1908. szeptember 12. száma gesztelyi Nagy Béla haláláról tudósított: „Fiatalon, életének 27-ik, házasságának 3-ik évében hunyt el f. hó 5-én Téthén gesztelyi Nagy Béla ref. lelkész. A megboldogult ifjú lelkész Pápán végezte a theológiát s itt nyilvános ünnepélyeken, műkedvelői előadásokon többször sikerrel szerepelt. Özvegye sz. Horváth Janka, kis fia és testvérei siratják kora halálát.”

A Pápai Lapok 1908. szeptember 20-ai kiadása ehhez annyit tett hozzá, hogy „Az elhunyt lelkész 3 évvel ezelőtt nősült Pápáról s feleségét özv. G. Nagy Béláné született Horváth Jankát mély gyászba borította a könyörtelen sors, midőn a boldog családi életet élt férjet mellőle elragadta. Az elhunyt fiatal, rokonszenves és ambiciózus lelkész alig két heti szenvedés után tífuszban halt meg. Városunkban igen sokan ismerték és szerették az akkor még szép tehetségű theologust s azt hisszük, hogy a hátra hagyott fiatal Özvegy bánatában is számosan osztoznak, velünk együtt.”

A halotti bejegyzés szerint a halál oka hasi hagymáz, s öccse, Ferenc jelentette be az anyakönyvvezetőnek.

¹²⁹ 67/1907. nyírtéti állami anyakönyv, születési rovat

¹³⁰ Nyírvidek, 1942. november 21. (Trianon 23.)

1.8. Barna(bás) (1884. 09.26. Encsencs – 1976. 07. 14. Vác)
Keresztszülei Görömbei Péter nagykállói esperes és neje,
Kálmáncsehi Borbála.¹³¹

A Sárospataki Kollégiumban¹³² tanult – bár az 1899-es tanévtől nem szerepel sem a XXV. szoba lakói, sem az V. osztály tanulói között –, ezalatt neki is évente 150 forintot folyósított az egyház segélypénztára, kivéve az utolsó évet, amikor 137 forint 50 fillért kapott. Sajnos a Sárospataki Református/Állami¹³³ Tanítóképző vonatkozó évkönyvei hiányoznak az adattárból. Tanulmányait 1904-ben fejezte be, mint kántortanító. Pályafutását Hodászon (Szabolcs-szatmárbereg megye) kezdte, majd Barsbesén (Besa, nyitrai kerület, lévai járás) működött. 1910-ben vette feleségül Tóth Irént s ugyanebben az évben már Töhölön igazgató-tanító. 1910. március 27-én még visszalátogatott Szabolcsba, ahol átélte a szatmárökörítói (ma Ökörítőfülpös) tűzvészt¹³⁴. A világháborúban az orosz és olasz fronton teljesített katonai szolgálatot, ahol kétszer megsebesült és mint 60 % -os hadirokkant szerelt le.¹³⁵ A háború után kötelességének érezte, hogy az elesett kollégái árváit és özvegyeit támogassa havi rendszerességgel.¹³⁶ A háború utáni állapotokat szépen szemlélteti ez a kép (cipő nélküli gyerekek):

¹³¹ 39/1884. encsencsi református anyakönyv, születési rovat

¹³² A visszatért Felvidék adattára (Budapest, Rákóczi, 1939) - Ölvedi János: Üzenet a csonkaországi magyaroknak

¹³³ Ugyanaz az intézmény, hol egyházi, hol állami felügyelet alatt állt. In.:

http://hu.wikipedia.org/wiki/Eszterh%C3%A1zy_K%C3%A1roly_F%C5%91iskola_Comenius_Kar

¹³⁴ A húsvéti bálon kigyulladt a csűr, a tűzvészben 312 ember meghalt, 99 pedig megsérült. Ez volt Magyarország történetében a legtöbb emberáldozatot követelő tűzvész. In.: <http://gyujtoforras.hu/nagy-tuzveszek-okoritofulpos-1910/>

¹³⁵ A visszatért Felvidék adattára (Budapest, Rákóczi, 1939) - Ölvedi János: Üzenet a csonkaországi magyaroknak

¹³⁶ Néptanítók lapja 48. évfolyam, 1918 • 1918-05-30 22. szám

1944. július 6-án a Barsi egyházmegye közgyűlése szolgálatának 40 éves évfordulója alkalmából szeretettel köszöntötte, majd fájdalommal búcsút is vett tőle, mivel szolgálati idejének letöltése okán nyugdíjba vonult.¹³⁷

Nyugdíjasként Léván töltött néhány évet, de a Benes dekrétumok hatására az 1940-es évek végén a kitelepítés mellett döntött feleségével. Hajósra került, ahol újra munkába kellett állnia. Idővel Felsőgödre költözött, ahol 1957-ben megözvegyült, végül Vácon halt meg 92 éves korában, 1976. július 14. napján.

Gyermekei:

1.8.1. Lajos (1911. 08.01. Töhöl - ?, Bp.), felesége Kállai Magdolna, gyermeke nem született. A háború előtt vámtisztviselőként dolgozott.

1.8.2. László (1912. 12. 15. Töhöl - ?, Bp), két fia született. A Mezőgazdasági Minisztériumban dolgozott.

1.8.3. Margit (1918. 08. 11. Töhöl – 2013., Vác), férje Kozsik János, két leánya és két fia született. 1948-ban a Benes dekrétumok hatására költöztek át Magyarországra.

1.9. Ferenc, dr. (1888. 08.17. Encsencs – 1940 után, ?Bp?)
Keresztszülei: Lukács Ödön felső-szabolcsi esperes, Bernáth Sára Tek. Pilisy Lajosné, Eperjeske.

A református egyház állta a taníttatásának költségeit a Sárospataki Kollégium¹³⁸ falai között, ezalatt neki is járt az évenkénti 150 forint segély.¹³⁹

Budapesten házasodott 1937. április 12. napján. Foglalkozása ekkor ügyvéd. Egy elvált, gyermektelen római katolikus asszonyt vett el, Szalai Anna Matildot¹⁴⁰. Egy fia

¹³⁷ Dunántúli protestáns lap, 55. évf. 29. szám, Pápa, 1944. július 16.

¹³⁸ Budapesti Hírlap, 1931. február 18. Tompa Mihály és a rossza adófizető A pataki diákok Tompa emlékestje

¹³⁹ A Magyarországi Reformált Egyház Egyetemes Konventjének Jegyzőkönyve 1893-1907.

¹⁴⁰ 122/1937. Budapest II. (?) házassági anyakönyv

született.¹⁴¹ Gesztelyi Nagy Zoltán írása utal rá, eszerint „Ferenc cukorgyárat alapított Budapesten, voltam nála és a gyárban a zuglóban 1943-ban. A felszabadulás után portás lett.”

1.10. Borbála (édesanyja gesztelyi Nagy Lajos második felesége, Bacskai Eszter; 1896. 09. 25. Paszab – 1896. 10. 02. Paszab) Borbála gümőkórban (tbc) halt meg édesanyja családjának lakóhelyén.

¹⁴¹ Gál Miklósné szóbeli közlése alapján, s figyelembe véve bátyjának, Lajosnak az 1940-ben kelt gyászjelentését, mely említést tesz „családról” is.

2. GESZTELYI NAGY ISTVÁN¹⁴² (1853, ? Bodrogolaszi - ? , 1911 után, Gemzse), felesége Nemes Vilhelmina¹⁴³. Gesztelyi Nagy Zoltán ekképp emlékezik meg róla: „István nagyapám eredetileg Tiszamogyoróson lett lelkész és ott kezdte el tizenegy gyermekét nemzeni. De amikor kiderült, hogy kedves felesége Nemes Vilhelmina testvérének, Nemes Bertának a férje, Molnár Miklós Szabolcsbákán lett pap, a kis Veszett Kálmán lövőpetri parókiájának tőszomszédságában, régtén felötlött benne az ősi táboralapítás ösztöne és elfoglalva a megüresedett gemzsei lelkészi állást, elérte, hogy a három pap – egymástól két kilométerre – harminc gyereke vasárnaponként össze volt terelhető egy nyájba. A sok gyermek nem nőtt fel mind. Három csecsemőkorában meghalt. A negyedik, Marika 8 éves korában. Lajos, a negyedik fiatal halott 18 évesen, az érettségi bankett utáni szerenád közben kapott tüdőgyulladásban – bár ez szép halál. („Elhunyt gimnázista. Gesztelyi Nagy Lajos, a Sárospataki főiskola VIII. oszt. növendéke, folyó hó 19-én rövid szenvedés után elhunyt, Temetése folyó hó 21-én volt nagy részvét mellett. Az elhunyt fia volt gesztelyi Nagy István gemzsei református lelkésznek.”¹⁴⁴)

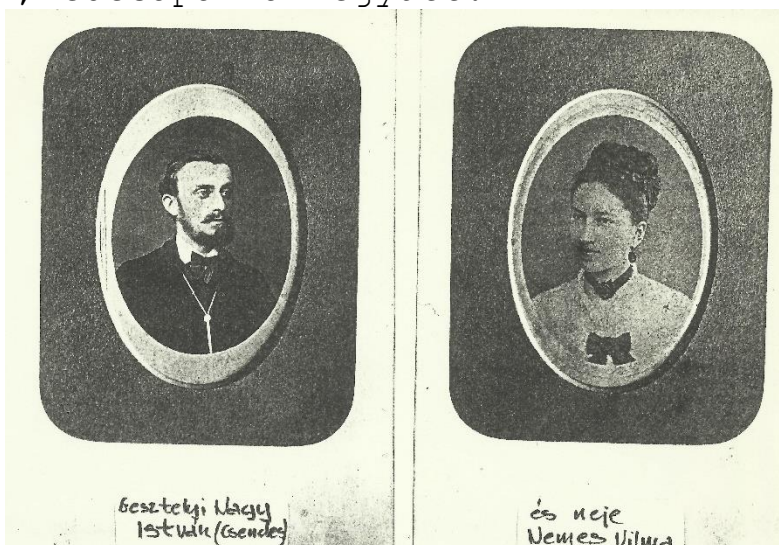

¹⁴² Gesztelyi Nagy István ágának történetét **Fekete Béla Bácsi közlései** és az általa átadott fényképek segítségével sikerült megírni.

¹⁴³ Testvérei: Béla – nyírbátori főjegyző, Gizella, Berta, Árpád. Részletesebben: In.:Nyírvidék, 1911 (32. évfolyam, 1-26. szám) • 1911-04-09 / 15. szám

¹⁴⁴ Nyírvidék, 1917. október 25.

Ugylátszik, egy kis gyerekekkel tévedtem, mert csak hat felnőtt kort megért emberről, testvérről tudok beszámolni, édesapámmal együtt.”

Gyermekeik:

2.1. Mária Katalin (1882.11.12., Tiszamogyorós -?1890)

2.2. Borbála Irén (1884.04.04., Tiszamogyorós - ?) férjhez ment Fekete Lajos kántor-tanítóhoz¹⁴⁵, de „korán özvegységre, két fiúgyermeke (Lajos (1909) és Béla (1913)) pedig árvaságra jutott az úgynevezett világméretű spanyolnátha-járványban elhunyt fiatal apa halálával. A nagy család támogatásával azonban mindkét fiú továbbtanulhatott Debrecenben, a Református Kollégium Főgimnáziumában. Béla még diákkorában szerzett tüdőbaja következtében gyakorló orvosként halt meg 1941-ben. Lajos gyermekkorától lelkésznek készült, így tanulmányait tovább folytatva a debreceni Tisza István Tudományegyetemen teológus lett. Ennek elvégzése után Porzsolt István esperesnél segédlelkészkedett Újfehértón, majd innen Vas megyer községbe került ... 1938-tól 1971-ben bekövetkezett haláláig a nagyobbreszt református lakosságú község gyülekezetében főlelkészeként szolgált, ahol Kriston Emmával kötött házasságukból négy gyermekük született, és hármat neveltek fel, Lajost, Gabriellát és Bélát, miután a harmadikként született fiuk csecsemőkorban elhalálozott.”¹⁴⁶

¹⁴⁵ A Magyarországi Református Egyház Egyetemes Névtára az 1911. évre, <http://www.reflap.hu/index.php/ujtag/olvas/i/738/>

¹⁴⁶ Fekete Béla: Embernek maradni minden körülményben In.: Reformátusok Lapja LIII. évfolyamának 35. szám

2.3. **Etelka Mária Katalin** (1886.01.26., Tiszamogyorós – 1958.)

„Etelka néném vénlány maradt, ő volt a gemzsei postamesternő. Nagyon szerette minden unokaöccsét, agyonkényeztetett bennünket még akkor is, amikor huszfelé kellett osztani magát közöttünk. 1958-ban halt meg, édesanyám ott volt a temetésén, hazavitték a kis gemzsei temetőbe kívánsága szerint.”¹⁴⁷

„A mult hó közepén egy éjszaka Gemzse községben páratlanul vakmerő betörés történt. Ismeretlen tettesek feltörték gesztelyi Nagy Etelka póstamesternő lakásának ajtaját és behatoltak a szobába. A betörők nyugodtan dolgozhattak, mert a póstamesternő nem volt otthon és a lakásban nem tartózkodott senki. Az ebédlőben elhelyezett ruhaszekrényből 55 pengő készpénzt, egy 2 méteres női arany, opálkövekkel diszitett nyakláncot és egy ezüst férfi órát loptak el. Az óra hátlapjára »Csak Londont ne feledd Vladimir« felírás van bevésve. A csendőröknek az a feltevésük, hogy a betörést a helyi viszonyokkal ismerős egyének követhették el.

¹⁴⁷ Gesztelyi Nagy Zoltán írása

Azonban ezideig még nem sikerült megállapítani a tettesek kilétét.”¹⁴⁸

2.4. Sándor (1887.12.05., Tiszamogyorós - ?), felesége Köröskényi Mária¹⁴⁹) Sándor szintén a sárospataki kollégium bentlakó diákja volt, a XXV. szobán osztozott először unokatestvéreivel, később öccseivel¹⁵⁰. 1906-tól a teológiai akadémia hallgatója.¹⁵¹ Utolsó iskolai évében (1909) imádkozási versenyt nyert, illetve a prédikálási versenyen dicséretet szerzett.¹⁵² Az alma mater elhagyása után több alapítványt tett: a legjobb imádkozónak, versenyek nyerteseinek, illetve G. Nagy Kálmánnal/Kálmánnéval közösen rokon gyermekek tanulásának megsegítésére. Ezt igénybe vette Lajos, majd később saját fia is. „kisgejőci pap (1912-1940) meghalt a felszabadulás alatt. Nagybajuszu, nagytermetű dalia volt, basszus hangu. Fia, Sándor, tudószanatóriumban volt, elvette egyik ápolónőjét, utoljára 1966-ban tudok róla, akkor Miskolcon volt a Borsodi Szénbánya Vállalat főkönyvelője.”¹⁵³ Fiának Sándornak, egy fia és egy leánya lett (Nagy Réka).¹⁵⁴

Fekete Béla Bácsi pontosítása: „Ifjabb Sándorék családjával találkoztam Miskolcon talán 1969-ben, erről a magam összefoglalójában említést tettem. Valóban egy fiuk és egy leányuk született, de nem tudjuk, hogy ők manapság hol vannak, feltehetően elköltöztek Miskolcra. Sándor bátyám - mint később érdeklődtem- utcán lett rosszul szívinfarktus miatt, és halt meg talán a '70-es évek elején.”

¹⁴⁸ Nyírvidék, 1931. december 4.

¹⁴⁹ www.radixforum.com

¹⁵⁰ Református főiskola, teológiai akadémia és gimnázium, Sárospatak, 1898-1940

¹⁵¹ Református főiskola, teológiai akadémia és gimnázium, Sárospatak, 1906

¹⁵² Református főiskola, teológiai akadémia és gimnázium, Sárospatak, 1909

¹⁵³ Gesztelyi Nagy Zoltán írása

¹⁵⁴ <http://www.radixforum.com/vezeteknevek/koroskenyi/>

2.5. István Béla (1889. 09.29., Tiszamogyorós – 1957. 01. 01., Pácin), „Béla¹⁵⁵, pontosabban István Béla, édesapám 1889-ben született, még Tiszamogyoróson. Megszegve a családi szabályt, átment a debreceni teológiára és 1915 elején vette feleségül másodunokatestvérét (Fekete Gizellát). Töltött Svájcban, Genfben egy segédlelkészi évet, volt házitánító Szombatságon a Markó urfi írójának, Sebők Zsigmondnak családjánál, Debrecenben Tanár, Pácinban lelkész 1925–35 (lelkész Pácin 1924–33¹⁵⁶). 1935-től Kölcshaláláig (Kölcshaláláig 1933–¹⁵⁷), 1957. január elsejéig ...”¹⁵⁸ 1900-ban kezdte az iskoláit Sárospatakon, unokatestvérével, Ferencsel, s a XXV-ös szoba lakói voltak (az összes gesztelyi Nagy fiú ebben a szobában lakott iskolai évei alatt). 1907-ben jó eredménnyel¹⁵⁹ érettségizett.¹⁶⁰ 1908-ban az akadémiai I-ső éves teológus hallgatók névsorában valóban nem szerepel a Sárospataki Református Gimnáziumban. 1931-ben az ő szolgálati ideje alatt és hathatós közreműködésével sikerült a gyülekezetnek az 1918-ban tönkretett orgona helyett új orgonát felállítani a Pácin templomban.¹⁶¹ Gyermek: Zoltán (1915).

¹⁵⁵ A Sárospatak és vidéke / főmunkatársak Gulyás József és Kántor Mihály ; munkatársak Ablonczy László [et al.] ; az előszót írta: Hoyos Viktor. - Budapest : Magyar Városok Monografiája Kiadóhivatala, 1933. - 311 p., [9] t. - (Magyar városok monografiája ; 12.)

291. oldala 1 bekezdés erejéig taglalja személyes történetét. Forrás:
<http://www.radixindex.com/members/rx002002.cgi?kgquqgycux>

¹⁵⁶ Várady József: Tiszáninnen református templomai, 5-ös számú pótfüzet, Debrecen, 2006; 117. old.

¹⁵⁷ A Magyarországi Református Egyház Egyetemes Névtára az 1941. évre

¹⁵⁸ Gesztelyi Nagy Zoltán írása

¹⁵⁹ fokozatok: egyszerűen, jól, jelesen éret.

¹⁶⁰ Református főiskola, teológiai akadémia és gimnázium, Sárospatak, 1907

¹⁶¹ http://www.magyartelepulesek.hu/pacin/a_pacini_egyhazak_tortenete.html

2.6. István (1891.10.20., Tiszamogyorós – 1936, Balkány?) „...a fényeslitkei állomásfőnökről még mindig nagyon szépen beszélnek a szabolcsi vasutasok. Ilonka, azaz Baba lánya ... ő lett a jelenlegi szilágysomlyói (Szilágynagyfalui) pap felesége. Sári ... férjhez ment Palozsa Istvánhoz, a délbudai vagy budaörsi Állami Gazdaság igazgatójához...”¹⁶² Az 1926-os Vasúti Almanach mint a fényeslitkei állomás üzemi segédtisztjét említi.

„gesztely Nagy István állomáselőjáró, Balkány. Született Tiszamagyaroson (valójában Tiszamogyoróson) 1909-ben. Édesapja ref. lelkész volt. Sárospatakon végezte a középiskolát, majd gyógyszerész gyakornok lett. Később a MÁV kötelékébe lépett, mint gyakornok egyre emelkedve a ranglétrán állomáselőjáróvá nevezték ki. Balkányba került, ahol tragikus körülmények között 1936-ban elhunyt. – Özvegye: Horváth Erzsébet, H. István ny. MÁV tisztviselő leánya. Gyermekai Margit és Sarolta.”¹⁶³ Az idézett forrás felvet néhány kérdőjelet, ugyanis István 1909-ben nem születhetett, legfeljebb a szolgálatát kezdhette el, ráadásul halotti bejegyzése nem szerepel a balkányi anyakönyvben az 1936-os esztendőben.¹⁶⁴

165

¹⁶² Gesztelyi Nagy Zoltán írása

¹⁶³ Vármegyei Szociográfiák sorozat, Szabolcs Vármegye (Szabolcs és Ung K.E.E. Vármegyék) szerk.: Dienes István, A Vármegyei Szociográfiák Kiadóhivatala, 1939.

¹⁶⁴ **Fekete Béla Bácsi kiegészítése:** „Itt van bizony néhány zavaros és téves dolog, Sárrika nénémmel (Palozsa Istvánnéval) pesti tanulmányaim során többször találkoztam, fényképet is kaptam tőle szüleiről és róluk. Az biztos, hogy a Baba néni (Margit) férje Fodor Béla Szilágynagyfaluban volt lelkész, egy partiumi utunk során magam is láttam nevét az ott szolgált lelkészek között. G. N. István születési ideje nyilvánvalóan 1891. év lehet. Érdekessége még a dolognak, hogy ő valóban Fényeslitkén volt állomásfőnök, és aztán valamilyen okból Balkányba kerültek - feltehetően már nyugdíjazták- ugyanis Balkánynak nem volt, és nincs is vasútállomása.”

¹⁶⁵ Felmerült, hogy az általam talált képen is ő szerepel, de nem tudom 100%-osan állítani, hogy ugyanazon személyről vagy unokatestvérekről van szó, (az első két kép bizonyosan Istvánról készült) íme:

2.7. Mária (1893.10.15., Gemzse - ?)

2.8. Ilona „...férjhez ment a kor szokása szerint a segédlelkészhez, Kriston Antalhoz, aki nagyapám halála után gemzsei pap volt. ... lányuk, szintén Iluci (Ilona, 1933), férjhez ment ... Szesztai Sándorhoz.”¹⁶⁶ Másik gyermekük Antal (1935).

Fekete Béla Bácsi kiegészítése: „Ez a vonal közel áll hozzánk, ugyanis kettős rokonságban vagyunk azáltal, hogy nagymamánk G.N.Irén fia, édesapánk Fekete Lajos, felesége Kriston Ella. Ugyanakkor G.N. Ilona férje, Kriston Antal édesanyánk testvére. Ami pedig az itteni személyeket, utódokat illeti, Kriston Ilona (1933-1999) leánya Szesztai Ágnes (1950-2010), fia Szesztai Sándor (1952-2006). Ők még mindnyájan ott voltak az első G. Nagy találkozón 1994-ben, azóta már Odaát vannak, túl korán mentek el.

A másik ágon ifjabb Kriston Antal (1935-1963) Neki egy fia és talán lánya van valahol, de velük semmilyen kapcsolat nem alakult ki. Mint látható, eléggé tragikus család, nagyon korai halálokkal. Különösen Ági unokahúgom állt közel hozzám, akinek ráadásul itt, Tiszaújvárosban él a családja, Fóti Péter a két leánnyal.”

3. GESZTELYI NAGY KÁLMÁN (1856. 09. 15., Bodrogolaszi – 1925. 11. 16., Lövépetri), felesége Rácz Katalin. Gesztelyi Nagy Zoltán így emlékezik meg róla: „Következzék most a Kis Veszett, azaz Gesztelyi Nagy Kálmán, aki a három

A kép alapján megállapítható volt, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia közös hadseregében szolgált tüzéerként közkatona rangban (lőbojtja van, amit lőeredménnyel érdemelt ki), bajonettet viselt az oldalán. A kép Esztergomban készült.

¹⁶⁶ Gesztelyi Nagy Zoltán írása

testvér közül a legalacsonyabb termetű volt. „mindössze” 178 centi. Görnyedt tartásu, aránylag sovány ember is, de a hangja semmivel sem halkabb, ha beszélt, mint Lajosé. Viszont igaz, hogy ritkábban beszélt.”¹⁶⁷

Kálmán 1879-től segédlelkészkedett Encsencsen¹⁶⁸ a bátyja mellett, majd 1883 körül került Lövöpetrre. Egy részlet a közösen vezetett anyakönyvből (1880):

Encsencs 166 v. é.	Közpályi Antal és neje Nagy László eskett.	György János nép. lelkész
Encsencs 57 v. é.	Leme László és Molnár néje Beke László	György János
Encsencs 39 v. é.	Molnár Ferenc és neje Nagy Lőrincz néj. földműv.	Nagy Kálmán nép. lelkész
Encsencs idősebb	Nagy Béla néj. f. m. néje Mengyhai László	György János
Encsencs 16 h. é.	Nyúl Károly és Debrenyeki László Frank Rozália és Nyúl Katalin	Nagy Kálmán nép. lelkész
Encsencs 98 h. é.	Kis Andor földműves és néje Balogh Cecília	Nagy Kálmán nép. lelkész

¹⁶⁷ Gesztelyi Nagy Zoltán írása

¹⁶⁸ Protestáns egyházi és iskolai lapok, 1879-12-14., 22. évf, 50. szám

Adományokat rendszeresen juttatott jótékony célokra, csakúgy, mint bátyjai (nevük a protestáns lapok adományozói névsoraiban sokszor feltűnt). A falu közéletében élénk szerepet játszott.

1894-ben, 1895-ben, 1910-ben, valamint 1911-ben mint iskolaszéki elnök feladta a hirdetést és fogadta a lövőpetri református néptanítói állásra jelentkezők pályázatait.¹⁶⁹

1905-ben sokat tett a templomépítés ügyében: egyik forrás szerint levélben¹⁷⁰, más forrás szerint¹⁷¹ személyesen kereste fel a Sesztina vaskereskedést azzal a céllal, hogy a református templom tetejének kijavítására horganyzott vaslemezt szerezzen. Végül Sesztina Jenő saját lövőpetri birtoka rovására telket adományozott az egyháznak, hogy oda új templomot építhessenek és felvállalta az épület felhúzásának költségeit. A 400 fő befogadására képes új-román stílusú templom építése 1907-ben kezdődött meg, s 1908. szeptember 13-án szentelték fel. Görömbey Péter esperes mondta az imádságot, amelyben Isten áldását kérte az adományozókra, Szele György debreceni lelkész tartotta a prédikációt s az Úrvacsorát gesztelyi Nagy István gemzsei református pap, a lövőpetri pap testvérbátyja és Görömbey esperes osztotta ki.¹⁷²

Még az 1905-ös évben felmerült a neve egy „szószékről történő” politikai befolyásolási ügyben¹⁷³. Ahhoz, hogy ezt megérthessük, ejtenünk kell pár szót az 1867 után kialakult politikai rendszerről. Akkor két formáció alakult, a Határozati Párt és a Felirati Párt (Deák Ferenc támogatói). A Határozati Párt széles platformot fedett le; átfogta az 1848-as eszmékben változatlanul hívőket, a monarchikus berendezkedés és a kiegyezés ellenzőit. Prominens személyiségei közül 1870-es évek közepén Tisza Kálmán felismerte, hogy amennyiben enged a függetlenségi elvekből, kormányra kerül. 1875-ben a Határozati Párt kettévált Szabadelvű Pártra (Tisza és követői, akik egészen 1895-ig kormányon voltak) és Függetlenségi Pártra (akik „nem engedtek a 48-ból”: független Magyarország, perszónalunió az osztrákokkal).¹⁷⁴ „A dualizmus kori pártok

¹⁶⁹ Néptanítók lapja 24. évfolyam, 1894 • 1894-09-15 / 74. szám, Néptanítók lapja 25. évfolyam, 1895 • 1895-08-10 / 64. szám, Néptanítók lapja 40. évfolyam, 1910 • 1910-11-15 / 9. szám és Néptanítók lapja 41. évfolyam, 1911 • 1911-02-01 / 3. szám

¹⁷⁰ a forrás fellelési helyét sajnálatos módon elmulasztottam feljegyezni; csupán elmentettem: egy, a Sesztina család történetével foglalkozó munka 188. oldala, az oldal tetején egyik alcíme: A negyedik generáció.

¹⁷¹ Antal Tamás: Egy XX. századi magyar polgár Sesztina-Nagybákay Jenő; In.: A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár évkönyve XXV.

¹⁷² Debreceni Újság 1908 szept. 16. Sesztina Jenő templomot építtetett nejevel Csanak Margittal Sesztina Lajos emlékére

¹⁷³ Zsoldos Ildikó: Hatalom és pártstruktúra a századelő Szabolcsában 104 – 108. o., Bessenyei György Könyvkiadó Nyíregyháza 2009.

¹⁷⁴ Závodszy Géza: Történelem a középiskolák III. osztálya számára, 228 – 237. o. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1997

támogatóik számbavételére gyakran alkalmazták a köröző ívek kibocsátását. Elhatározták, hogy ... a választókerület minden községében *egy aláírási ívet bocsátanak ki, és a szavazó nevének aláírásával kötelezze magát a választáson való részvételre és szavazatának a Függetlenségi és 48-as Párt képviselőjelöltjére, azaz Hrabovszky Guidóra való leadására.* ... Szabolcs vármegye közigazgatási bizottsága ... tűzte ki a fegyelmi eljárás lefolytatásának időpontját 1905. június 19-én délelőtt 9 órára, helyszínül a lövőpetri községhezát jelölve meg. ... A fegyelmi tárgyalásra beidéztek a panaszlotton kívül a községi szolgát, azokat a lövőpetri lakosokat, akikkel szemben a feljelentés szerint Nagy Tamás községi főbíró hivatali állásával való visszaélést követett el, valamint Nagy Kálmán ev. ref. lelkészt. *Ugyanis a református lelkész bocsátotta ki a lövőpetri polgárok számára a helybeli Függetlenségi Párt köröző ívét, melyet aláírás után hason célból Nagy Tamáshoz küldött, de nem mint községi főbíróhoz, hanem mint választópolgárhoz. Nagy Kálmán január 18-i és június 20-i vallomása tartalmilag azonos volt, Kacz Mózes, Tóth István, Bátori Benjámín és a 16 éves községi szolga különböző időpontban tett tanúvallomásai azonban ellentmondásba ütköztek egymással. A lövőpetri szavazók januárban még mindannyian azt állították (...), hogy Nagy Tamás eljűk tette a körözőívet aláírás céljából, ... Néhány hónappal később – Hrabovszky Guidó országgyűlési képviselővé történt megválasztása és mandátumának igazolása után – pedig ... tisztán ... emlékeztek rá, hogy amikor a főbíró magánlakásán jártak, az asztalon maguk pillantották meg az aláírási ívet, ... átolvasták, s anélkül, hogy őket arra bárki ... rábeszélte volna, aláírták. ... azt a nyilatkozatot tették, hogy ők ... függetlenségi párti emberek, így őket arra vonatkozóan, hogy mire szavazzanak, nem kellett befolyásolni, ... (Nagy Tamás)... Előadta, hogy mivel Lövőpetri teljes lakossága függetlenségi pártállású, ezért egyáltalán nem volt szükség arra, hogy ő főbírói minőségében befolyást gyakoroljon rájuk. Tagadta, hogy a községhezát kortes célokra használta. Azt elismerte, hogy Hrabovszky Guidó érdekében egy körözőívet a lakásához tartozó helyiségben többen is aláírtak, de erre senkit fel nem szólított. ... kérte az ellene folyó eljárás megszüntetését. Erre hamarosan sor is került, ...”¹⁷⁵* Kálmán, miután a lövőpetri református közösség vezetőjeként végigélte az I. világháború nélkülözéssel teli korszakát, a világégésben elveszítette elsőszülött fiát, végignézte a trianoni

¹⁷⁵ Zsoldos Ildikó: Hatalom és pártstruktúra a századelő Szabolcsában 104 – 108. o., Bessenyei György Könyvkiadó Nyiregyháza 2009., PHD értekezés, http://www.nyfjegyvetbolt.hu/books_files/Hatalom_es_partstruktura.pdf

békediktátum által teremtett helyzet következményeit, feleségét is el kellett veszítse 1919. októberében.

1922. szeptember 3-án, Vitéz Molnár Imre vitézi beiktatási ceremóniáján az egész család részt vett: a fehér és magyar ruhába bújt gesztelyi Nagy lányok sorfalat álltak a templom bejáratánál, úgy fogadták az illusztris vendégeket. A templomban Kálmán mondott alkalmi imát. Később a leányok és lovas legények kísérték ki a vendégeket a vitézi telekhez.¹⁷⁶

1925. novemberében meghalt.

Gyermekeik¹⁷⁷:

3.1. Aladár Barna (1883.07.01. -1914.08.28. orosz harctér)

3.2. Margit (1885.08.06. - 1906.12.05.)

3.3. Katalin (1887.07.27. - 1944.11. ?) Férje: Balla László, Gyermekei: István (1914), Katalin (1915), László (1917), András (1919).

3.4. László (1889.03.14. - 1889.12.25.)

3.5. László, dr. (1890.11.12., Lövöpetri - 1950.11.02., Budapest) „...Mindkét részről régi református papi családból származott. Elemi iskoláit szülőfalujában, a gimnáziumot és a jogot a sárospataki református kollégiumban végezte. 1916-ban Kolozsvárott szerzett diplomát. ... Joghallgatóként kezdett agrárpolitikával foglalkozni. 31 évesen nevezték ki a Duna-Tisza-közi Mezőgazdasági Kamara igazgatójává ... 1939-ben a kiskőrösi választókerület országgyűlési képviselője lett. 1946-ban koholt vádak alapján a népbíróság börtönbüntetésre ítélte, kiszabadulása után pedig nyugdíjazták. Rendkívül termékeny szakíró volt. ... Az Alföld és a tanyakérdés főként az ő írásai révén

¹⁷⁶ Nyírvidék, 1922 (43. évfolyam, 198-222. szám) • 1922-09-16 210. szám

¹⁷⁷ Gesztelyi Nagy Éva közlése

került a korszak társadalmi érdeklődésének középpontjába.”¹⁷⁸
Igazolta nemességét 1938-ban.¹⁷⁹ Gyermeke nem született.

3.6. Lenke, (1892.08.01. - ?) Nem volt családja, Szegeden élt, az egyház kötelékében dolgozott.

3.7. Vilma Klára (1894.08.02. - 1958.11.19.) férje: Szoboszlai Sándor lelkész, gyermekei: Klára, Pál, György.

3.8. Jolán (1896.09.15. - ?) férje:Fogarassy Dezső lelkész, gyermekei: Katalin (1928), Zsuzsanna (1930), Márta (1934), Dezső (1937).

Vilma és Jolán

3.9. Endre, dr. (1898.11.14. - 1961.04.21.) A gimnáziumot Sárospatakon végezte, ezt követően jogot hallgatott Sárospatakon és Szegeden. Vizsgáinak egy részét mint az I. világháborúban harcoló frontszolgálatos katona tette le; 1922-ben diplomázott. Ezt követően elvégezte a Magyar Királyi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar Kereskedelmi Tudományszakát, ahol 1925-ben kapott oklevelet. Tanulmányait a lipcsei Handels Hochschule hallgatójaként folytatta. 1926 és 1943 között a Hungária Vegyi és Kohóművek vezető tisztségviselője volt. „... az

¹⁷⁸ Országgyűlési Almanach az 1939-44. évi országgyűlésről. Bp., 1940. és Magyar Agrártörténeti Életrajzok. Szerkesztette: dr. Für Lajos és dr. Pintér János. Bp., 1987./Katona Béla: Szabolcs-Szatmár-Bereg irodalmi topográfiája, I. Nyíregyháza: Jósa Múz. 1996./

¹⁷⁹ Gerő József: A M. Kir. Belügyminiszter által igazolt nemesek 1867-1937 (Budapest, 1938) • Az igazolt nemesek névsora

Egyesült Vegyiművek főmérnöke volt Budapesten¹⁸⁰ (1940-ben a cég vezetője és cégjegyzési jogosultsággal ruházták fel.)¹⁸¹...” Igazolta nemességét 1938-ban.¹⁸² A II. világháborúban tartalékos főhadnagyként irodai szolgálatra osztották be, majd a központi tábori postához került.¹⁸³ A háború utáni rezsim származása és világnézete miatt diszkriminálta. Sok hányattatás után 1957-ben ment nyugdíjba. Felesége Bodor Ilona volt; egy leányuk született, Éva.¹⁸⁴

3.10. Erzsébet (1900.11.12. - 1934.01.?)

3.11. Zoltán Ernő (1903.09.11. - 1907.02.05.)

3.12. Lajos Géza, dr. (1906.11.14. - 1979.11.26.) „...Lajos bátyánkat mind ismeritek Nyíregyházán, ő 1906-ban született és Bartha Máriát vette feleségül. Ádám-Éva ikreiken kívül Erzszi a konzervgyárat boldogítja. Laci 1940-es és debrecenben tanítja mezőgazdaságra a tsz-elnököket.”¹⁸⁵ 1938-ban igazolta nemességét.¹⁸⁶ Gyermekei: Katalin (1939), László (1940), Erzsébet (1942), Ádám (1943) és Éva (1943). Lajos a II. világháború során 1941-ben a VI. hadtestnél, mint tartalékos hadnagy szolgált, majd 1943-ban hadiszalagot és dicsérő elismerést kapott az ellenség előtt teljesített kitűnő szolgálataért.¹⁸⁷

¹⁸⁰ Gesztelyi Nagy Zoltán írása

¹⁸¹ Központi Értesítő, 1941 (66. évfolyam, 1. félév) • 1941-01-23 / 4. szám

¹⁸² Gerő József: A M. Kir. Belügyminiszter által igazolt nemesek 1867-1937 (Budapest, 1938) • Az igazolt nemesek névsora

¹⁸³ Honvédségi közlöny : A Magyar Királyi Honvédség számára. Személyes ügyek. 1943. Budapest : Pallas Nyomda, [1943].

¹⁸⁴ dr. Herpay Balázsné Gesztelyi Nagy Éva közlése

¹⁸⁵ Gesztelyi Nagy Zoltán írása

¹⁸⁶ Gerő József: A M. Kir. Belügyminiszter által igazolt nemesek 1867-1937 (Budapest, 1938) • Az igazolt nemesek névsora

¹⁸⁷ 39. számú Honvédségi Közlöny, 1941. szeptember 2. és 37. számú Honvédségi Közlöny, 1943. szeptember 6.

3.13. Márta (1910.02.09. - 1995.09.12.), férje: Szitha Miklós, gyermekei: Miklós (1940), Márta (1942), András (1947). Márta 1933-ban a nyírpazonyi Liptay Olga Óvoda vezető óvónője volt¹⁸⁸, aminek kissé ellentmond a három nappal később kiadott lapszám¹⁸⁹, amely azt állította, „hogy gesztelyi Nagy Márta okl. óvónő az újonnan szervezett nyírpazonyi községi óvodához segédóvónővé, ... választatott meg.”. 1936 nyarán cikket írt az éjszakai kecskeméti gyümölcspiacról, „Séta a kecskeméti hajnali piacon” címmel.¹⁹⁰

Talán Kálmán családjához köthető az alábbi, azonosítatlan fotó:

¹⁸⁸ Nyírvidék, 1933. február 12.

¹⁸⁹ Nyírvidék, 1933. február 15.

¹⁹⁰ Nyírvidék, 1936. július 25. (Trianon 17.)

UTÓSZÓ

Túlzás volna azt állítani, hogy valóban történetünk végére értünk.

Magatok is láthattátok, hogy trendeket, néhol apró mozzanatokot vagy érdekességeket sikerült csak feltárni, amelyek azon túl, hogy az érintett személyiségébe vagy életének egy-egy mozzanatába engednek némi bepillantást, sorsának egészéről vajmi keveset árulnak el.

Összegzésként meg kellett állapítanom, hogy a gesztelyi Nagy család történetét nemzedékeken át vizsgálva a pusztá tényeken számomra átsütött egyfajta világhoz való viszony, ami összességében az aktuálisan ide-oda fújdogáló politikai szelektől függetlenül egészen a kezdetektől fogva minden generációban megőrződött és átadódott az utódoknak.

Ezt a viszonyt alapvetően meghatározza az értelmiségi lét, ami a tanulás – tanítás dimenziójában teljesedett igazán ki. A család legtöbb ága idejekorán felismerte, hogy a társadalmi felemelkedéshez a tudás megszerzésén át vezet az út: tanulással igen hamar ki tudtak lépni a kisparaszti telkeken gazdálkodó armalista nemesek soraiból, akiknek nagy része elszegényedés folytán bizony visszasüllyedt a jobbágyi állapotba.

A megszerzett tudás minden esetben hozzákapcsolódott egyfajta társadalmi felelősségtudathoz, mert sokat tettek annak a közösségnek a felemelkedéséért, amelyben éltek, amelynek lelki vezetői szerepét töltötték be. Ez a feladatkör felölelte mind a közösség tagjainak tanítását, mind az értük való felelősségvállalást és a számukra történő szellemi-fizikai segítségnyújtást. Ezt a munkát az ország leginkább elszegényedett régióiban vállalták fel és végezték töretlen buzgalommal: Kárpátalja, Zemplén és Szabolcs megye a mai napig arról híres, hogy az ország többi részéhez képest nagyobb bennük a hátrányos helyzetű rétegek aránya. (Baranya megye is, bár az nem akkora mértékben).

A viszony harmadik pillérét az a magyar nemzeti érzés és öntudat adja, ami politikai formációk tevékenységétől függetlenül a család tagjainak tetteiben, megnyilvánulásaiban hol erősebben, hol gyengébben, de mindig visszatükröződött. Felismerték, hogy Magyarország Ausztriához csatolva nem képes megfelelően fejlődni, támogatták az ország önállósodását – s mindezt azzal a Habsburg dinasztiával szemben, amelynek végső soron nemesi kiváltságaikat köszönhatték. Az 1848-as értelemben vett polgári társadalom megteremtésén munkálkodtak annak ellenére, hogy annak megvalósulása számukra kiváltságvesztéssel járt. (Tehát az ország érdeke felülírta számukra az egyéni érdeket és a viszonyt az uralkodócsaládhoz.).

A negyedik pillért az Istenhez való kapcsolat képezi. Láthatjuk, hogy az Isten szeretete (és azon belül az embertársaik szeretete) olyannyira erős volt, hogy a gesztelyi Nagy család az utóbbi 200-250 évben ároni családdá vált (azokat a családokat nevezik így az egyházi irodalomban, amelyeknek több tagja is az Isten szolgálatába lépett). Az Istennel való kapcsolatot nem rengették meg a természeti és társadalmi katasztrófák, az életben átélt nehézségek, világnézeti megújulások, az mindvégig megmaradt és kihatott az egyes családtagok életére.

A viszony ötödik eleme a család szeretete és tisztelete, a családi összetartás, ami a nehezebb sorsú családtagok támogatásában manifesztálódott.

Lezárásként engedjétek meg nekem, hogy a család múltjához való személyes viszonyomból fakadó meglátásomat megosszam veletek.

A családfakutatással töltött évek során (idén a 15. éve már, hogy belefogtam!) egyre erősödött bennem az a meggyőződés, hogy a múlt nagyon fontos; az érzékelt súlyánál jóval nagyobb szerepet játszik az életünkben – csak nem vagyunk tudatában. Általa értjük meg, hogy kik vagyunk: honnan jöttünk, milyen célokat akarunk megvalósítani az életünkben, vagy éppen milyeneket nem.

Mi magunk csak egy híd vagyunk az előttünk járók és a mögöttünk jövők között; úgy gondolom, kötelességünk, hogy az előttünk járók emlékét, valamint életük tanulságait megőrizzük és átadjuk az utánunk következő nemzedéknek, hogy legyen egy stabil igazodási pontjuk, alapjuk, amelynek bázisán kiteljesíthetik az életüket.

Ennek okán (is) szeretettel nyújtom át Nektek mindazt a tudást, amire eddig szert tettem. Cserébe megkérlek Benneteket, hogy Ti is, miként én, osszátok meg mindezt gyermekeitekkel, unokáitokkal, hiszen mindannyian jól ismeritek a régi mondást: „*Historia est magistra vitae.*”.

Még egy utolsó gondolat: a családfakutató munkája soha nem ér véget. Mindig akad olyan pont, ahol még ki lehet egészíteni – például a sárospataki és debreceni református levéltár iratanyaga feltáratlanul maradt –, ráadásul bármikor új információforrásokra bukkanhatunk (pláne az „információs társadalom” korában). Rengeteg lehetőségünk van a család történetét teljesebbé tenni: készíthetünk a régi képek digitalizálása és retusálása után fotókönyvet, összegyűjthetjük azon családtagok rövid élettörténetét, akik már nem kaphattak helyet ebben az összefoglalóban (de mi még emlékszünk reá); írhatunk részletes név és címlistát, hogy ne tévesszük egymást szem elől a jövőben sem.

Isten áldja Mindegyikötöket!

Szeretettel: Szentkutiné dr. Szigeti Ágnes

Verőce, 2015. május 9.